

Lagutskottet

Moderskapslag

INLEDNING

Remiss

Moderskapslag (MI 3/2016 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- Juha Jämsä
- Maria Kaisa Aula
- generalsekreterare Kerttu Tarjamo, Seta ry
- direktör, människorättsarbete Pia Puu Oksanen, Amnesty International Finländska sektionen rf
- riksdagens biträdande generalsekreterare Timo Tuovinen, Riksdagens kansli
- lagstiftningsråd Laura Määttänen, justitieministeriet
- lagstiftningsråd Salla Silvola, justitieministeriet
- lagstiftningsråd Assi Salminen, finansministeriet
- regeringssekreterare Liisa Holopainen, social- och hälsovårdsministeriet
- tingsdomare Hanna Väliäho, Egentliga Finlands tingsrätt
- tingssekreterare Camilla Hyypiä, Egentliga Finlands tingsrätt
- barnombudsman Tuomas Kurtila, Barnombudsmannens byrå
- överinspektör Anne Sänkiäho, Magistraten i Nyland
- rådgivande jurist Torbjörn Sandell, Befolkningsregistercentralen
- jurist Jonna Salmela, Adoptionsnämnden
- gruppchef Johanna Aholainen, Folkpensionsanstalten
- utvecklingschef Martta October, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- chef, familjerättsliga frågor Katja Niemelä, Helsingfors stads social- och hälsovårdsverk
- forskningsdirektör Juha Ahvio, Patmos Missionstiftelse
- barnatillsyningsman Sanna Töyrylä, Barnatillsyningsmän rf
- ledande expert Liisa Partio, Mannerheims Barnskyddsförbund
- projektchef Anna Moring, Nätverket för stjärnfamiljer
- generalsekreterare Johanna Pakkanen, Kvinnoorganisationer i Samarbete rf
- organisationsjurist Tiina Tammi, Rädda Barnen rf
- ordförande Leila Lehtomäki, Finlands Hälsovårdarförbund FHVF rf
- professor (emeritus) Markku Helin
- professor Mikael Hidén
- professor Tapio Puolimatka

Betänkande LaUB 1/2018 rd

- professor emeritus Ahti Saarenpää
- vicehäradshövding Jyrki Anttinen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- högsta förvaltningsdomstolen
- Östra Finlands förvaltningsdomstol
- Regionförvaltningsverket i Östra Finland, enheten för styrning och utveckling av magistrater
- Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira)
- Finlands Kommunförbund
- Äkta äktenskap rf
- Förbundet för Mänskliga Rättigheter
- Laestadianernas Fridsföreningars Förbund rf
- Lasten perusoikeudet – Children's Fundamental Rights ry
- Centraförbundet för Barnskydd
- Finlands Advokatförbund
- Finlands Barnmorskeförbund rf
- Finlands UNICEF rf
- Väestöliitto ry
- professor Elina Pirjatanniemi
- biträdande professor Suvianna Hakalehto.

Öppen utfrågning

Den 16 februari 2017 ordnade lagutskottet en öppen utfrågning för riksdagsledamöter och massmedier och via webbsändning till allmänheten. Följande hördes: Juha Jämsä och Maria Kaisa Aula som företrädare för initiativtagarna samt Pia Puu Oksanen, chef för människorättsarbetet, Amnesty International, Finländska sektionen, och Kerttu Tarjamo, generalsekreterare, Seta ry.

MEDBORGARINITIATIVET

Medborgarinitiativ till riksdagen med förslag till moderskapslag och till vissa lagar som har samband med den.

De undertecknade medborgarna föreslår att riksdagen stiftar en moderskapslag och vissa lagar som har samband med den enligt ett utkast till proposition som justitieministeriet har berett.

Utkastet bygger på ett betänkande från en arbetsgrupp inom ministeriet som beredde ärendet hösten 2014 (JM: Betänkanden och utlåtanden 50/2014) och på remissvaren om betänkandet. Den föreslagna moderskapslagen innehåller bestämmelser om hur moderskap bestäms. Lagen föreskriver att den som har fött ett barn är mor till barnet. Dessutom har lagen bestämmelser om att den kvinnliga partnern till den mor som har fött barnet också kan fastställas vara mor till barnet när paret skaffat barnet tillsammans genom assisterad befruktning. Vidare föreslås lagen om assisterad befruktning bli ändrad så att kvinnliga par i framtiden ska kunna få assisterad befruktning som par.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Medborgarinitiativet innehåller ett förslag till moderskapslag med bestämmelser inom tre områden, nämligen att moderskap definieras via barnafödande, att moderskap fastställs på grundval av samtycke till assisterad befruktning och att lagen får moderskapsbestämmelser som hör till den internationella privaträttens område. Vidare ingår det ändringar i vissa andra lagar, bland annat lagen om assisterad befruktning (1237/2006) och lagen om underhåll för barn (704/1975).

Sammantaget sett anser utskottet att medborgarinitiativet är nödvändigt och lämpligt och tillstyrker lagförslagen, men med kommentarerna och ändringarna nedan.

Medborgarinitiativet bygger på en tidigare lagberedning inom justitieministeriet, och texten motsvarar ordagrant ett utkast till proposition som ministeriet publicerade den 2 februari 2015. Utkastet i sin tur går tillbaka på ett tidigare arbetsgruppsbetänkande (Betänkanden och utlåtanden 50/2014) från ministeriet och de anknytande yttrandena (Betänkanden och utlåtanden 5/2015) samt på betänkandet från arbetsgruppen för revidering av faderskapslagen (Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013; på finska) och de anknytande yttrandena (Mietintöjä ja lausuntoja 7/2014; på finska). Utkastet till proposition innefattar bestämmelser i moderskapslagen som vad beträffar både upplägg och innehåll i hög grad stämmer överens med den nya faderskapslag som riksdagen antog för några år sedan (11/2015, LaUB 16/2014 rd — RP 91/2014 rd). Bakgrundsmaterialet spelar en stor roll för initiativet.

Trots att medborgarinitiativet har beretts på behörigt sätt måste det göras en del tekniska justeringar i lagförslagen eftersom lagstiftningen har hunnit ändras efter att bakgrundsmaterialet var aktuellt. Exempelvis trädde en ändring av äktenskapslagen i kraft den 1 mars 2017 (156/2015), som tillåter samkönade äktenskap. När lagförslagen godkänns, behöver vissa myndigheter få större anslag, och det måste ordnas i det här sammanhanget. Anslagsbehoven är dock små och de har kunnat utredas under behandlingen i utskottet. Följaktligen anser utskottet att lagförslagen i medborgarinitiativet kan godkännas med de ändringar som utskottet föreslår och att de inte behöver skickas till statsrådet för fortsatt beredning.

Utfrågning av sakkunniga

De sakkunniga lade fram divergerande synpunkter på medborgarinitiativet. Merparten av dem ställde sig positiva till den föreslagna moderskapslagen och ansåg att den främjar barnets bästa. En del av dem ansåg emellertid att lagen omdefinierar moderskap och föräldraskap och att den strider mot barnets bästa.

Lagutskottet gör en bedömning av begreppen och konsekvenserna för barnens situation längre fram i betänkandet. För att få reda på konsekvenserna i ett barnperspektiv har utskottet hört ett stort antal experter inom bland annat familje- och barnrätt samt myndigheter och organisationer med inriktning på barn- och familjefrågor. Dessutom har utskottet bedömt lagförslagets relation till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och tagit ställning till om utlåtande behöver inhämtas av grundlagsutskottet.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Lagstiftningsmetod

De bestämmelser om utredning, erkännande, fastställande och upphävande av moderskap och om moderskapsfrågor som hör till den internationella privaträttens område som ingår i den föreslagna moderskapslagen (lagförslag 1) är i stort sett identiska med bestämmelserna i faderskapslagen. Det faller sig naturligt att införa samordnade bestämmelser eftersom fastställande av moderskap respektive faderskap har många beröringspunkter. Vidare underlättar det för berörda parter och för rådgivningsbyråer, barnatillsyningsmän, magistrater och andra som tillämpar lagen.

Under behandlingen i utskottet framhölls det att målen med initiativet också kunde nås med andra metoder än med en ny moderskapslag, exempelvis med ändringar i faderskapslagen och vissa andra lagar. Å andra sidan har det föreslagits att vi ska införa en föräldraskapslag i stället för de två nuvarande lagarna. Utskottet anser dock att det inte finns någon anledning att ändra faderskapslagen så snart efter att den har införts. Det skulle nämligen behövas omfattande tekniska redigeringar och materiella revideringar. Av medborgarinitiativet framgår det att den nya faderskapslagen redan var under behandling i riksdagen när moderskapslagen bereddes (MI, s. 35). I den situationen var det inte möjligt att närmare överväga att slå samman lagarna till en föräldraskapslag. Med hänsyn till dessa fakta anser utskottet det i detta läge vara både motiverat och rationellt att gå in för en reglering i separata lagar som det föreslås i initiativet. Det finns dock anledning att fundera över möjligheten att införa en gemensam föräldraskapslag senare när erfarenheterna av faderskaps- respektive moderskapslagen är större.

Allmän bestämmelse om definition av moderskap

Enligt förslaget till moderskapslag är den som har fött ett barn mor till barnet (lagförslag 1, 2 §). Det är en allmän bestämmelse som gäller alla barn som föds i Finland. Bestämmelsen är ny, för vår gällande lagstiftning har ingen grundläggande bestämmelse om fastställande av moderskap.

Bestämmelsen ändrar inte det rådande rättsläget eftersom det utifrån sedvanerätten har ansetts självklart att den som föder ett barn är barnets mor. Det är också fallet när ett barn har alstrats via donerade äggceller och barnet genetiskt sett inte härstammar från den person som har fött det. Utskottet ställer sig bakom förslaget att definiera moderskap i lag. Bestämmelsen kan anses förtydliga rättsläget trots att avsaknaden av en explicit bestämmelse ytterst sällan lett till problem (MI, s. 27).

I detta sammanhang vill utskottet hänvisa till följande motivering till den föreslagna lagen (MI, s. 36): ”En förutsättning för att moderskap ska konstateras är inte att den person som har fött barnet har kvinnlig könstillhörighet. I sådana sällsynta fall då en person i fråga om juridiskt kön har fastställts vara man, men personen har bibehållit sin fortplantningsförmåga som kvinna enligt sitt anatomiska kön, är det möjligt att den person som har fött barnet i fråga om juridiskt kön är man. Bestämmelsen gör det möjligt att konstatera moderskap också i sådana fall.”

Det fall som avses här är enligt information från justitieministeriet mycket sällsynt, men möjligt. I dessa fall skulle enligt ministeriet också idag den som har fött barnet betraktas som moder enligt sedvanerätten. En liknande tolkningsanvisning ingår i förarbetena till 3 § i faderskapslagen, det vill säga att faderskap kan fastställas för den person som har avlat barnet, trots att personens ju-

Betänkande LaUB 1/2018 rd

ridiska könstillhörighet har fastställts vara kvinna redan före barnets födelse (RP 91/2014 rd, s. 32).

Med hänvisning till inkommen information framhåller lagutskottet att den föreslagna bestämmelsen och motiveringen ovan inte innebär någon ändring i relation till dagsläget, utan också på den här punkten motsvarar de i sak det som gäller för närvarande. Utskottet menar vidare att både bestämmelsen och motiven är förenliga med barnets bästa, eftersom det inte skulle uppkomma någon som helst juridisk relation mellan den som föder barnet och barnet självt om den som föder barnet inte skulle betraktas som barnets moder i det fall som beskrivs i motiven. Detta hänger samman med att den man som fött barnet inte heller enligt faderskapslagen kan betraktas som fadern, eftersom faderskap enligt faderskapslagen bygger på en faderskapspresumtion, det vill säga på äktenskap med den som föder barnet (2 §) eller på erkännande av faderskap, men inte på barnafödande.

För tydlighetens skull framhåller utskottet att medborgarinitiativet inte innehåller några ändringar om föräldraskap för transsexuella personer. Den typen av frågor kan lämpligen lösas när social- och hälsovårdsministeriet bedömer om lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet (563/2002) behöver ändras.

Fastställande av moderskap på grundval av samtycke till assisterad befruktning

Nuläge

I 2 § i lagen om assisterad befruktning finns definitioner på ”par” och ”den som får behandling” (1 och 2 punkten). Med ”par” avses en kvinna och en man som lever tillsammans i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden och med ”den som får behandling” avses ett par, eller en kvinna som inte lever i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden med en man. Bestämmelsen innefattar alltså inte situationen att ett par som består av två kvinnor får assisterad befruktning, men det framgår av initiativet att det förekommer mycket allmänt (s. 27).

När ett barn har alstrats med assisterad befruktning, kan föräldraskapet för moderns kvinnliga partner fastställas via familjeintern adoption, det vill säga att den kvinna som inte har fött barnet adopterar barnet. Rättsverkningarna mellan barnet och föräldrarna, exempelvis underhållsskyldighet, arvsrätt och umgängesrätt vid skilsmässa, uppkommer först när föräldraskapet har fastställts med familjeintern adoption. För familjeintern adoption krävs det adoptionsrådgivning och fastställelse av tingsrätten. Vidare måste paret vara gifta eller leva i registrerat partnerskap. Det kravet gäller både samkönade och skildkönade par.

När en kvinna och en man bildar ett äkta par bestäms faderskapet för barnet på grundval av faderskapspresumtionen. Faderskapspresumtionen tillämpas också när ett barn har alstrats via assisterad befruktning och den äkta mannen har gett samtycke till behandlingen. När en kvinna och en man som är sambor får ett barn och mannen har gett sitt samtycke till assisterad befruktning, kan mannens faderskap fastställas på grundval av erkännande eller domstolsbeslut. Dessa möjligheter avser inte sambor eller äkta makar som är av samma kön.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Internationell jämförelse

En internationell jämförelse av moderskapsbestämmelserna ingår i betänkandet från arbetsgruppen för revidering av faderskapslagen (MI, s. 28, och Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 56/2013, s. 15—19). I betänkandet beskrivs rättsläget i de övriga nordiska länderna samt i Estland, Ryssland, Tyskland, Frankrike, Nederländerna och England och Wales. I Sverige, Norge, Island, Danmark och i England och Wales kan föräldraskapet för den kvinnliga partnern till den mamma som fött ett barn konstateras eller partnern fastställas som juridisk moder till barnet. Fastställande av moderskap är bundet till att modern får assisterad befruktning och moderns partner ger sitt samtycke till behandlingen.

I oktober-november 2017 gjorde riksdagens interna utredningstjänst en enkät om juridiskt föräldraskap för personer av samma kön inom de europeiska parlamentens nätverk ECPRD. Enkäten bevarades av 22 länder (bland EU-staterna Belgien, Danmark, Estland, Frankrike, Förenade konungadömet, Grekland, Kroatien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Portugal, Rumänien, Slovakien, Slovenien, Sverige, Tyskland, Ungern och Österrike, och av övriga länder Island, Israel, Norge och Schweiz. Enkäten visar att också Belgien och Österrike reviderade sin lagstiftning 2015 och numera tillåter att det juridiska föräldraskapet för den kvinnliga partnern till den mamma som fött ett barn kan konstateras eller fastställas. I motsats till Österrike och de övriga länderna kopplar Belgien inte ihop fastställandet med assisterad befruktning. För närvarande tar Tyskland ställning till om lagstiftningen bör ändras.

Förslaget

Förslaget i medborgarinitiativet innebär att den kvinnliga partnern till den som fött ett barn kan fastställas vara mor till barnet jämsides med den som har fött barnet, om de skaffat barnet i samförstånd med hjälp av assisterad befruktning (lagförslag 1, 3 § 1 mom.). Moderskapet för den kvinnliga partnern till den som fött barnet grundar sig då på samtycke till assisterad befruktning. I sådana fall kan moderskapet erkännas redan innan barnet är fött antingen på en rådgivningsbyrå för mödravård eller hos en barnatillsyningsman, och moderskapet fastställs via ett beslut av magistraten eller domstolen. Proceduren påminner om proceduren för att erkänna och fastställa faderskap enligt faderskapslagen. Samtidigt föreslås definitionen på ”par” enligt 2 § i lagen om assisterad befruktning utsträckas till att inte bara avse par som består en kvinna och en man utan och också par som består av två kvinnor. Därmed kan ett kvinnligt par få assisterad befruktning som par.

Moderskapet för den kvinnliga partnern till den som fött ett barn kan däremot inte fastställas om faderskap till barnet har konstaterats eller fastställts eller kan konstateras eller fastställas i enlighet med faderskapslagen (lagförslag 1, 3 § 2 mom.). Medborgarinitiativet påverkar alltså inte faderskapet, och tillåter inte att barnet har fler än två juridiska föräldrar.

Ingen ändring föreslås i 16 § 2 mom. i lagen om assisterad befruktning, som föreskriver om möjlighet för en spermadonator att samtycka till att faderskapet fastställs när någon annan än ett par har fått assisterad befruktning. När definitionen på par i 2 § utsträcks till att omfatta inte bara par bestående av en kvinna och en man utan också par bestående av två kvinnor, kan en spermado-

Betänkande LaUB 1/2018 rd

nator inte ge sitt samtycke till att faderskapet fastställs när ett kvinnligt par har fått assisterad befruktning.

Nuläge och bedömning av förslagen

Enligt en bedömning av Institutet för hälsa och välfärd är det årligen cirka 160 kvinnliga par som behandlas med assisterad befruktning, framgår det av medborgarinitiativet (s. 31). Trots att fallen inte är många är de föreslagna bestämmelserna av stor betydelse för dem. Dessutom spelar reformen en stor principiell roll.

Beskrivningen av nuläget visar att ett kvinnligt par befinner sig i en annan situation än ett par bestående av en kvinna och en man både principiellt och juridiskt. Den stora skillnaden är att vår nuvarande lagstiftning tillåter att ett barn som föds genom assisterad befruktning i en skildkönad familj kan ha två juridiska föräldrar redan när det föds. Den möjligheten har inte ett barn som alstrats på samma sätt i en samkönad familj.

Med hänvisning till inhämtad information anser utskottet att familjeintern adoption inte är det optimala sättet att fastställa föräldraskapet för den andra partnern, när ett kvinnligt par i samförstånd skaffar barn genom assisterad befruktning. Det är inte heller det bästa sättet att säkerställa barnets bästa eftersom familjeintern adoption i bästa fall kan fastställas först några veckor efter att barnets blivit fött (MI, s. 31). Problem med att säkerställa barnets bästa kan då uppstå om den mamma som fött barnet avlider eller får någon allvarlig sjukdom innan den familjeinterna adoptionen har fastställts. En adoption, och därmed möjligheten att fastställa föräldraskap för den andra underhållsskyldiga juridiska föräldern, kan också falla på att den som ansöker om adoption eller den som fött barnet på grund av att relationen strandat återkallar samtycket till adoption innan adoptionen har fastställts.

Följaktligen anser utskottet att framför allt möjligheten att säkerställa barnets bästa talar för de föreslagna bestämmelserna. Tack vare ändringen kommer ett barn som föds i en samkönad familj till följd av assisterad befruktning att ha två juridiska föräldrar redan vid födelsen på samma sätt som barn med föräldrar av olika kön. När den andra juridiska och underhållsskyldiga föräldern till ett sådant barn kan fastställas tidigare, snabbare och enklare, är det lättare att säkerställa barnets bästa och göra barnet jämlikt i relation till andra barn. Bestämmelserna stärker dessutom kvinnliga pars föräldraskap och gör dem jämlika i relation till par bestående av en kvinna och en man. Likaså blir olika typer av kvinnliga par mer jämlika sinsemellan.

Moderskapet ska således fastställas på grundval av samtycke till assisterad befruktning, och bestämmelsen gäller därför partnern till den kvinna som föder barnet. Bestämmelserna gäller följaktligen inte manliga par. Trots att medborgarinitiativet medverkar till större jämlikhet mellan familjer av olika former, är det ingen lösning på alla jämlikhetsproblem mellan par av olika typer. Detta är dock inget skäl för att låta bli att förbättra situationen för kvinnliga par och deras barn som kommer till genom assisterad befruktning.

Utskottet anser det vara motiverat att erkännande och fastställande av moderskap ska vara kopplade till assisterad befruktning. I dessa fall handlar det om expertassisterad behandling, och det går att i dessa fall få fram nödvändiga bevis för att paret skaffar ett gemensamt barn i samförstånd.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

De föreslagna ändringarna i 2 § i lagen om assisterad befruktning och det faktum att 16 § 2 mom. i lagen inte ändras innebär att man vid assisterad befruktning som ett kvinnligt par får i egenskap av par bara får använda spermier från donatorer som inte gett samtycke till att faderskapet kan fastställas efter barnets födelse. Detta motsvarar nuläget beträffande par av olika kön (MI, s. 29).

En del av de sakkunniga framhöll att kvinnliga par bör kunna välja om spermadonatorn, det vill säga barnets biologiska far, fastställs vara juridisk fader eller om partnern till den kvinna som har fött barnet fastställs vara juridisk moder. Det kunde införas med en ny bestämmelse i 16 § 2 mom. i lagen om assisterad befruktning. Den kan föreskriva att spermadonatorn kan ge samtycke till att faderskapet fastställs inte bara när en kvinna ensam får assisterad befruktning utan också när ett kvinnligt par får behandlingen. Enligt dessa sakkunniga kan ett kvinnligt par redan i dag välja om barnets biologiska far fastställs vara barnets fader eller om den partner som inte föder barnet fastställs vara moder. Av medborgarinitiativet följer dock att det i fortsättningen inte går att fastställa faderskap för ett barn som ett kvinnligt par skaffat genom assisterad befruktning, även om alla parter är eniga om faderskapet.

Justitieministeriet har överlämnat åt lagutskottet att ta ställning till om det anser denna ändring i medborgarinitiativet vara motiverad. Enligt vad justitieministeriet erfar används vid assisterad befruktning av kvinnliga par numera vanligen könsceller som innebär att donatorns faderskap inte kan fastställas. När det är fråga om kvinnliga par kan emellertid också sådana könsceller användas som donatorn i förväg har gett samtycke till fastställande av faderskap för. I dessa fall kan således donatorns faderskap fastställas. I själva verket är det alltid så att donatorn och det kvinnliga paret känner varandra. I dessa fall kan moderskap inte fastställas för den andra partnern i ett kvinnligt par.

Om 16 § 2 mom. i lagen om assisterad befruktning får detta tillägg, kommer valet mellan att fastställa faderskap för donatorn eller att fastställa moderskap för den andra partnern jämsides med den kvinna som fött barnet och är mor till det enligt justitieministeriets uppfattning att ske när paret bestämmer vilken typ av könsceller de vill använda vid behandlingen. Den andra partnern kan fastställas vara mamma till barnet om man vid behandlingen använder könsceller från en donator som inte kan fastställas vara fadern. Den andra partnern kan däremot inte fastställas vara moder till barnet, om man vid behandlingen använder könsceller från en donator som kan fastställas vara fadern. Det beror på 3 § 2 mom. i moderskapslagen, som föreskriver att moderskap inte kan fastställas, om faderskap till barnet kan fastställas. På så sätt sker det inga krockar mellan föräldraskap för den biologiska fadern som är donator och föräldraskap för den andra partnern i det kvinnliga paret. Det ska fortfarande inte tillåtas att en tredje förälder fastställs för ett barn. Justitieministeriet bedömer därför att det inte finns några juridiska hinder för att införa ändringen.

För den föreslagna ändringen i 16 § 2 mom. i lagen om assisterad befruktning talar att den ger ett barn som lever i en familj med två kvinnliga partner möjlighet att ha en juridisk far, om parterna önskar det, påpekar utskottet. Det ändrar inte på det faktum i den familjerättsliga lagstiftningen att ett barn kan ha högst två juridiska föräldrar.

Å andra sidan gäller förslaget i medborgarinitiativet samkönade par på precis samma sätt som par av olika kön, vilket är en tydlig lösning för både paren och behandlingspraxis. Dessutom stöder det föräldraskapet för den kvinna som inte har fött barnet och hennes relation till barnet och fo-

Betänkande LaUB 1/2018 rd

kuserar på kvinnornas gemensamma föräldraskap. Vidare anser lagutskottet att det spelar en roll att ändringen av 16 § 2 mom. i lagen om assisterad befruktning inte ingick i det ursprungliga förslaget från justitieministeriet. Följaktligen varken bedömdes eller förutsågs konsekvenserna av en sådan ändring under beredningens gång.

Sammantaget sett har utskottet gått in för att stödja den lösning i medborgarinitiativet som innebär att kvinnliga par bara kan få assisterad befruktning med könsceller från en donator som inte har gett samtycke till att faderskap fastställs. Justitieministeriet bör dock utreda om 16 § 2 mom. i lagen om assisterad befruktning kan ändras och samtidigt bedöma vilka konsekvenser en ändring kan komma att ha.

Begrepp

Medborgarinitiativet innebär att ett barn kan ha två mödrar. Det avser juridiskt föräldraskap, inte biologiskt eller genetiskt föräldraskap. Redan idag antecknas samkönade föräldrar, varav den ena partnern har adopterat den andra partnerns barn genom familjeintern adoption, som moder eller fader i befolkningsdatasystemet på samma sätt som biologiska föräldrar till ett barn. Ett barn kan således redan i dagsläget ha två juridiska mödrar eller två juridiska fäder. Det finns dock ingen risk för förväxlingar i vilkendera modern som är den biologiska mamman och vilketdera moderskapet som grundar sig på samtycke till assisterad befruktning eftersom det av befolkningsdatasystemet framgår när föräldraskapet har fastställts. Utifrån registreringen kan man sluta sig till vilkendera föräldern som är barnets biologiska förälder och vilketdera föräldraskapet som grundar sig på adoption eller samtycke till assisterad befruktning. Följaktligen har lagutskottet ingenting att invända mot begreppen i initiativet.

Det är samtidigt viktigt att notera att 3 § i moderskapslagen, som tillåter att moderskap fastställs på grundval av samtycke till assisterad befruktning, ska kopplas ihop med 2 § i lagen om assisterad befruktning. Av den paragrafen följer att villkoret dels är en parrelation (1 punkten), dels att det kan finnas högst två som får behandling (2 punkten).

Åldersgränser

Utskottet har fäst sig vid åldersgränserna för assisterad befruktning och erkännande av moderskap. Lagen om assisterad befruktning kräver inte att den som får behandling eller den som ger samtycke ska vara myndig. Av motiven till initiativet framgår det att en minderårig kan erkänna sitt moderskap och att vårdnadshavarna eller företrädarna för personen ska höras (s. 47).

Det bör dock övervägas om lagen om assisterad befruktning bör få en åldersgräns för både samkönade par och par av olika kön eftersom ändringen kommer att påverka de allmänna villkoren för att få assisterad befruktning. Om en åldersgräns för att erkänna moderskap införs, måste bestämmelserna om erkännande av faderskap i faderskapslagen vägas in. Det krävs således omfattande bedömning innan åldersgränser införs. Därför är det motiverat att frågan aktualiseras först när det finns mer erfarenheter att tillämpa båda lagarna, faderskapslagen och moderskapslagen.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område

Bestämmelserna inom den internationella privaträttens område avser myndigheternas internationella befogenheter, tillämplig lag och erkännande och verkställighet i Finland av beslut fattade av främmande stater. I dagsläget har Finland inga bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område och därför är bestämmelserna i den föreslagna moderskapslagen (7 kap.) helt nya. Den nya faderskapslagen har vägts in i bestämmelserna.

Med hänsyn till de förändringar som skett i familjestrukturerna och familjernas mer internationella karaktär anser lagutskottet det motiverat och nödvändigt att moderskapslagen får bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område. Bestämmelserna förtydligar rättsläget i gränsöverskridande fall, där länderna kan ha olika bestämmelser om moderskap.

De föreslagna bestämmelserna inbegriper situationer när ett barn har kommit till i utlandet genom surrogatmoderskap och familjen vill få erkännande av moderskapet i Finland (45 § 3 mom.). Surrogatmoderskap är tillåtet i vissa länder, men inte i Finland (lagen om assisterad befruktning, 8 § 6 punkten). Enligt bestämmelsen i moderskapslagen kan ett beslut genom vilket någon har fastställts vara barnets mor i stället för den mor som har fött barnet erkännas endast om beslutet har meddelats i den stat där den som har fastställts vara mor var bosatt vid barnets födelse eller om beslutet erkänns i den stat där den som har fastställts vara mor var bosatt vid barnets födelse. Därutöver krävs det att den som har fastställts vara mor ska ha bott i staten i fråga utan avbrott i minst ett år omedelbart innan barnet föddes. Syftet är att förhindra att bestämmelserna om surrogatmoderskap kringgås genom att kräva att personen har tillräckligt stor anknytning till det land som fattar beslutet. Det betyder att ett beslut om moderskap kan erkännas i Finland exempelvis om personen, sedan hon fastställts vara mor, flyttar till Finland efter att i mer än ett år omedelbart före barnets födelse ha bott i en stat som kan anses vara hennes bostadsort och som tillåter surrogatmoderskap (MI, s. 61).

Förslaget betyder att det kan hända att ett utländskt moderskapsbeslut som baserar sig på surrogatmoderskap inte erkänns, om föräldern har varit bosatt i Finland vid barnets födelse. I vissa fall kan bestämmelsen leda till att ett etablerat moderskapsförhållande inte kan erkännas, även om det skulle vara förenligt med barnets bästa (MI, s. 61). Det bör dock noteras att ett barn i sådana fall inte behöver vara utan juridiska föräldrar i Finland eftersom vi har andra möjligheter för att fastställa faderskap eller adoption. De alternativa möjligheterna att fastställa juridiskt föräldraskap är viktiga med avseende på vars och ens rätt enligt artikel 8 i Europakonventionen att åtnjuta respekt för sitt privat- och familjeliv. Europadomstolen har nämligen ansett att det är ett brott mot artikel 8 om ett barn är helt och hållet utan juridiskt erkända föräldrar (MI, s. 71).

Rättsgenetiska undersökningar

I beredningen av lagförslaget övervägdes möjligheten att utsträcka rättsgenetiska undersökningar till moderskapsfrågor, men man kom fram till att frågan bör behandlas vid en större översyn av lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning (378/2005).

Rättsgenetiska undersökningar har huvudsakligen behövs för invandrare när moderskap på grundval av barnafödande inte har kunnat föras in i befolkningsdatasystemet eftersom inga doku-

Betänkande LaUB 1/2018 rd

mentbevis funnits. Enligt information till utskottet har sådana situationer så gott som alltid kunnat lösas med hjälp av andra bevismetoder, bland annat med rättsgenetisk faderskapsundersökning, som ger information om barnets släktskap med inte bara den presumtiva fadern utan också den presumtiva modern. Barnatillsyningsmannen, domstolen, Migrationsverket eller berörda parter kan beställa en undersökning. Med hänvisning till att vår lagstiftning således tillåter att också moderskap utreds vid rättsgenetisk faderskapsundersökning anser utskottet att man i det här sammanhanget inte behöver ta ställning till eventuella särskilda bestämmelser om rättsgenetiska undersökningar för att utreda och fastställa moderskap. Frågan bör dock granskas närmare vid en revidering av lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning.

Förhållande till de grundläggande och de mänskliga rättigheterna

Utskottet har hört en sakkunnig för att utreda initiativets grundlagsenlighet och förhållande till de grundläggande och de mänskliga rättigheterna för att få klarhet i om utlåtande bör inhämtas av grundlagsutskottet.

Enligt sakkunnigyttandet är bestämmelserna om jämlikhet och jämställdhet mellan könen (6 § i grundlagen), skydd för privatlivet (10 § i grundlagen), rätten att åtnjuta respekt för sitt privat- och familjeliv (artikel 8 i Europakonventionen) och barnets rättigheter (barnkonventionen och 5 § 3 mom. och 19 § 3 mom. i grundlagen) av betydelse för de grundläggande och de mänskliga rättigheterna i förslaget.

De föreslagna lagarna strider inte mot barnets rättigheter eller skyldigheterna att ta hand om ett barn, anser den sakkunniga i sitt yttrande. Vidare säger den sakkunniga att förslagen inte heller strider mot de skyldigheter visavi barn som det allmänna åläggs i 6 § 3 mom. och 19 § 3 mom. i grundlagen.

Den sakkunniga bedömer förslagen med avseende på jämlikhetsnormen i grundlagen i två hänseenden, dels om de kränker eller minskar jämlikheten, dels om de behövs eller kan rättfärdigas för att jämlikhet ska nås. I det första fallet kan det enligt yttrandet hända att det finns en vilja att para ihop sämre jämställdhet med att lagförslaget utesluter att den andra kvinnan fastställs vara mor jämsides med den kvinna som fött barnet om faderskap fastställs och vice versa. I yttrandet sägs det dock att initiativet mot bakgrund av grundlagsutskottets praxis inte strider mot grundlagsbestämmelsen om jämlikhet. I det senare fallet kan man enligt yttrandet anse att jämlikhetsbestämmelsen talar för den föreslagna regleringen, men att den inte kräver en sådan reglering.

Slutsatsen i yttrandet är att det med hänsyn till grundlagsutskottets praxis inte finns någon anledning att anse att lagförslagen i medborgarinitiativet strider mot jämlikhetsnormen i grundlagen. Den slutsatsen ses som en klarhet i den meningen att den talar för att utlåtande av grundlagsutskottet inte behöver inhämtas om lagförslagens överensstämmelse med grundlagen. Lagförslagen anses inte heller innehålla några andra materiella bestämmelser av den typen som kräver utlåtande från grundlagsutskottet.

Vidare anser den sakkunniga att inget utlåtande behövs från grundlagsutskottet med hänvisning till de mänskliga rättigheterna. På den punkten går yttrandet in på Europadomstolens beslut i frågor som gäller surrogatmoderskap och som behandlas ovan. Den sakkunniga anser i yttrandet att

Betänkande LaUB 1/2018 rd

de möjligheter att motverka de kränkningar av de mänskliga rättigheterna som avses i domstolsbesluten och som nämns i motiven till medborgarinitiativet är tillräckligt omfattande.

Ekonomiska konsekvenser

För att lagförslagen i medborgarinitiativet ska kunna införas måste Befolkningsregistercentralens informationssystem ändras. Enligt Befolkningsregistercentralen kommer ändringarna att kosta 320 000 euro, och beloppet ingår inte i anslagen till centralen.

Enligt styr- och utvecklingsenheten på magistraterna vid Regionförvaltningsverket i Östra Finland kommer också magistraten att behöva större anslag för ärenden som gäller erkännande av moderskap. Det handlar om kostnader på cirka 200 000 euro som huvudsakligen hänför sig till omställningar i informationssystemen. Dessutom beräknas den nya arbetsuppgiften kräva en bestående resurs på 0,5 årsverken (cirka 30 000 euro) hos magistraterna.

Enligt vad utskottet erfar kommer ändringarna i befolkningsdatasystemet att också medföra vissa ändringar i Folkpensionsanstaltens informationssystem, men kostnaderna är små. Skatteförvaltningen uppger att dess informationssystem inte behöver ändras till följd av lagförslagen.

Social- och hälsovårdsministeriet har gjort en bedömning av hur kvinnliga pars rätt att få assisterad befruktning inom den offentliga sektorn kommer att påverkas av ändringarna i lagen om assisterad befruktning. Enligt ministeriet har assisterad befruktning för kvinnliga par inom offentlig sektor, särskilt med donerade celler, varit en kontroversiell fråga i många år, eftersom paren praktiskt taget varit utestängda från behandlingsformen. I sina samordnade kriterier för assisterad befruktning (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2010:31, reviderad upplaga 2014) har ministeriet ansett att assisterad befruktning kan ges, också när behandlingen inte direkt grundar sig på infertilitet, om det finns skäl att göra det. Vidare har ministeriet i sin styrning av kommunerna påpekat att grupper, exempelvis kvinnliga par, inte får diskrimineras beträffande assisterad befruktning. Ministeriet framhåller att fler sannolikt kommer att ansöka om behandling inom offentlig sektor om kommunerna ändrar sin nuvarande linje att inte ge behandling med donerade celler. De föreslagna ändringarna i lagen om assisterad befruktning ändrar emellertid ingenting i det hänseendet och har därför inga direkta effekter för den kommunala ekonomin, anser ministeriet vidare.

Både social- och hälsovårdsministeriet och Folkpensionsanstalten bedömer att ändringarna i lagen om assisterad befruktning inte inverkar på kostnaderna för ersättning för sjukvård enligt sjukförsäkringslagen (1224/2004). Enligt sjukförsäkringslagen ges ersättning ut för assisterad befruktning när barnlösheten beror på någon sjukdom. Enligt dagens bestämmelser och ersättningspraxis kan kvinnliga par alltså få ersättning för assisterad befruktning om barnlösheten beror på någon sjukdom.

Enligt både finansministeriet och social- och hälsovårdsministeriet avviker inte utredning av moderskap och tillhörande åtgärder i någon större grad från kommunernas nuvarande uppgifter när det gäller att utreda faderskap. De bedömer att det handlar om ett mycket litet uppdrag för kommunerna och att bara en liten del av kommunerna berörs. Följaktligen bedöms den föreslagna moderskapslagen inte ha några större konsekvenser jämfört med läget idag.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Sammanfattningsvis kommer lagförslagen i medborgarinitiativet att medföra beaktansvärda anslagsbehov för Befolkningsregistercentralen och magistraterna, om de godkänns. Till följd av de nödvändiga omställningarna i informationssystemen och andra åtgärder kan lagarna träda i kraft tidigast ett år efter att de har antagits, det vill säga våren 2019. Befolkningsregistercentralen och magistraterna behöver dock tilläggsanslag för omställningarna i informationssystemen åtminstone delvis redan i år. Enligt finansministeriet kan den bestående resursökningen på 0,5 årsverken vid magistraterna tillgodoses inom den nuvarande resursramen.

Lagutskottet förutsätter att regeringen ser till att de berörda myndigheterna får de tilläggsanslag som de behöver. De engångsbelopp som behövs för informationssystemen måste alltså ingå redan i en tilläggsbudget för i år, och permanenta tilläggskostnader måste räknas in i nästa plan för de offentliga finanserna, det vill säga för 2019—2022.

Ikraftträdande och verkställighet

Moderskapslagen kommer alltså att kräva ändringar i informationssystemen på vissa myndigheter, vilket nämns närmare ovan. Dessutom måste det utarbetas författningar på lägre nivå, anvisningar och formulär, ges utbildning och ordnas med information.

Enligt information till utskottet bör det avsättas minst ett år för verkställigheten räknat från och med den tidpunkt när lagarna antas. Det betyder att ändringarna kan träda i kraft tidigast våren 2019.

Hur medborgarinitiativet har behandlats i utskottet

Medborgarinitiativ infördes 2012 och fram till idag har 19 medborgarinitiativ lämnats till riksdagen. Det är fortfarande en relativt ny påverkansmetod, och under behandlingen i riksdagen uppstår det då och då frågor kring procedurerna.

I utskottsbehandlingen av det aktuella initiativet uppstod frågan om företrädare för initiativtagarna i utskottet har rätt att föreslå ändringar i lagförslagen och var gränsen går för utskottets rätt att ändra lagförslagen. Frågorna spelar roll för det aktuella medborgarinitiativet, men också i ett större perspektiv. Därför har lagutskottet hört en rad experter på lagstiftningsarbetet i riksdagen. Sammanfattningsvis har utskottet fått följande information.

Lagstiftningen om medborgarinitiativ består av grundlagen, lagen om medborgarinitiativ (12/2012) och riksdagens arbetsordning (40/1999). Grundlagen anger de allmänna kriterierna för medborgarinitiativ, det vill säga villkoren för initiativrätt och vad initiativrätten kan gälla, medan lagen om medborgarinitiativ föreskriver om procedurerna (1 §). Bestämmelser om riksdagsbehandlingen av medborgarinitiativ finns i riksdagens arbetsordning. Vidare styrs behandlingen i utskotten av allmänna anvisningar och rekommendationer från talmanskonferensen.

Riksdagens arbetsordning ändrades när medborgarinitiativ infördes, och principen var då att behandlingen av initiativen i riksdagen i stort sett ska följa de behandlingsformer som finns inskrivna i grundlagen. Det ansågs då att det huvudsakligen fanns ett behov av tekniska justeringar i arbetsordningen (TKF 1/2011 rd, s. 2). Behandlingen av lagförslag i medborgarinitiativ och even-

Betänkande LaUB 1/2018 rd

tuella ändringar i dem går således enligt samma mönster som vid lagförslag i regeringspropositioner eller lagmotioner från riksdagsledamöter. Enligt motiven till propositionen om grundlagen är riksdagen skyldig att behandla ett medborgarinitiativ som uppfyller kraven i lagstiftningen, men riksdagen har rätt att bedöma om ett initiativ kan godkännas eller inte och om det behöver ändras eller inte (RP 60/2010 rd, s. 26, 29, 41).

Enligt 5 § 3 mom. i lagen om medborgarinitiativ får ett initiativ inte ändras efter det att insamlingen av stödförklaringar har inletts. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att alla underskrifter som stöder initiativet avser samma initiativ (RP 46/2011 rd, s. 30). Förbudet att ändra ett medborgarinitiativ avser dock de faser som föregår behandlingen i riksdagen, och det hindrar således inte att företrädare för initiativtagarna föreslår detaljändringar i lagförslagen under behandlingen i utskottet. Däremot kan företrädare för initiativtagarna inte ändra den officiella modellen för behandlingen när ett medborgarinitiativ väl har lämnats till riksdagen.

Det finns inga bestämmelser om utskottets rätt att föreslå ändringar i lagförslagen, utan rätten styrs via allmänna anvisningar från talmanskonferensen. Enligt anvisningarna har ett utskott rätt att föreslå ändringar i ett lagförslag eller något annat förslag som det behandlar. Rätten inskränks emellertid av relevans- eller kontextkravet, det vill säga att de ändringar som ett utskott föreslår måste utifrån objektiv bedömning stå i relation till det aktuella lagstiftningsärendet eller den aktuella frågan. Kontexten bedöms utifrån motiven till propositionen, lagmotionen eller något annat initialdokument, titeln på författningsförslaget i dokumentet och annat relevant detaljinnehåll.

Vilka ändringsförslag som kommer in i betänkandet bestäms av utskottet. Däremot finns det inga regler för hur utskottet ska komma fram till sitt förslag, exempelvis en ändring i ett lagförslag. För utskottets rätt att göra ändringar spelar det ingen roll vem som föreslår ändringar under behandlingen i utskottet.

DETALJMOTIVERING

1. Moderskapslag

1 kap. Allmänna bestämmelser

3 §. Fastställande av moderskap på grundval av samtycke till assisterad befruktning. Utskottet har korrigerat ett skrivfel i 2 mom. Korrigeringen påverkar inte den svenska versionen.

3 kap. Erkännande av moderskap

14 §. Erkännande av moderskap före barnets födelse. Paragrafen motsvarar i stort sett 16 § i faderskapslagen och den innehåller de ändringar som riksdagen gjorde i faderskapslagen. Faderskapslagens 16 § har senare ändrats genom lag 1596/2015 (LaUB 5/2015 rd – RP 72/2015 rd) eftersom en del kommuner lagt ut så gott som all social- och hälsovård utom vissa myndighetsuppdrag på privata vårdgivare. I det sammanhanget kompletterades 2 mom. med att en barnmorska eller en hälsovårdare kan ta emot ett erkännande av faderskap före barnets födelse också vid en privat hälso- och sjukvårdsenhet som på uppdrag av kommunen producerar rådgivningstjänster.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Vidare utvidgades tillämpningsområdet för 4 mom. 4 punkten, och paragrafen fick ett nytt 6 mom. om att bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar tillämpas på hälsovårdare och barnmorskor när de sköter uppdrag som avses i 2 mom. även om de inte står i anställningsförhållande till en kommun eller samkommun. Lagutskottet föreslår att samma ändringar och tillägget införs i 14 § i moderskapslagen.

15 §. Erkännande som återkallas, bestrids eller är utan verkan. I 1 mom. ingår bestämmelser om återkallelse av erkännande av moderskap. Bestämmelsen och detaljmotiven stämmer överens med 17 § om återkallelse av erkännande av faderskap i faderskapslagen. Den som har erkänt sitt moderskap i enlighet med 14 § kan återkalla erkännandet genom att skriftligt och senast den 30:e dagen efter barnets födelse göra en anmälan om saken till den barnatillsyningsman som sköter moderskapsutredningen. I detaljmotiven till paragrafen anses det skäligt att ge en möjlighet att återkalla erkännandet, eftersom frågan om när barnet avlats kan besvaras bättre först när man vet när barnet föddes och hur utvecklat det var, sägs det i motiven till medborgarinitiativet (s. 45). Om erkännandet återkallas, inleder barnatillsyningsmannen en faderskapsutredning, framgår det av motiven. Bestämmelser om vilken barnatillsyningsman som gör en moderskapsutredning finns i 5 §, sägs det vidare.

För tydlighetens skull framhåller lagutskottet följande: en utredning av barnets andra förälder startar som en utredning av faderskap enligt faderskapslagen och fortsätter i förekommande fall som utredning av moderskap, om en kvinna återkallar ett erkännande som hon lämnat före barnets födelse. Det betyder att moderskapet kan fastställas på något annat sätt om de lagfästa kriterierna är uppfyllda, exempelvis utifrån talan som väcks av modern eller barnatillsyningsmannen, även om den kvinna som återtar sitt erkännande inte kan fastställas vara modern på grundval av erkännande.

16 §. Erkännande av moderskap efter barnets födelse. Bestämmelser om samkönat äktenskap infördes genom en ändring av äktenskapslagen som trädde i kraft den 1 mars 2017 (156/2015). Samtidigt trädde en ändring (250/2016) av lagen om registrerat partnerskap i kraft, och den avskaffade möjligheten att ingå nya registrerade partnerskap efter den 28 februari 2017. Det utkast till regeringsproposition som medborgarinitiativet bygger på utarbetades före de lagändringarna. Utskottet föreslår därför att 2 mom. ses över.

18 §. Hörande. Paragrafen bygger på 20 § i faderskapslagen i den form som den hade före lag 1596/2015. Utskottet föreslår att 1 mom. 1 punkten ändras enligt den lagändringen.

7 kap. Bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område

46 §. Fastställelse av utländskt beslut. I faderskapslagen har 53 § ändrats genom lag 664/2015 och det betyder att det inte längre är Helsingfors hovrätt utan Helsingfors tingsrätt som fastställer utländska faderskapsbeslut. Lagändringen bör också föras in i moderskapslagen.

8 kap. Särskilda bestämmelser

52 §. Tillämpning av lagen i vissa fall. Paragrafen föreskriver om konsekvenserna av att vissa andra lagar tillämpas när ett barn har två mödrar. I 1 punkten ingår en hänvisning till 3 § 2 mom. i

Betänkande LaUB 1/2018 rd

religionsfrihetslagen (453/2003), men den behövs inte längre eftersom bestämmelsen har ändrats i lag 253/2016. Utskottet föreslår att punkten stryks.

I 2 *punkten* hänvisas det till vissa bestämmelser i medborgarskapslagen (359/2003), lagen om hemkommun (201/1994) och namnlagen (694/1985). Enligt uppgifter från inrikesministeriet måste 9, 12, 26 och 32 § i medborgarskapslagen ändras till följd av den nya moderskapslagen. Följaktligen behöver 52 § 2 punkten i moderskapslagen inte hänvisa till medborgarskapslagen. Utskottet föreslår därför att hänvisningen till medborgarskapslagen stryks i 2 punkten och att nödvändiga ändringar i stället införs i medborgarskapslagen (*nytt lagförslag 8*).

Punkten hänvisar också till namnlagen. Den har relativt nyligen reviderats i grunden, och den nya lagen om för- och efternamn (946/2017) träder i kraft den 1 januari 2019. Hänvisningen till namnlagen kan strykas eftersom lagen inte längre gäller när moderskapslagen träder i kraft. Det finns heller inget behov av att hänvisa till den nya lagen om för- och efternamn eftersom hänvisningar till mor och far i den har ersatts med det könsneutrala ordet förälder.

I 28 § 2 mom. 4 punkten i den nya lagen om för- och efternamn föreskrivs det om avgiftsfrihet för ansökningar när faderskapet har upphävts. Avgiftsfriheten måste också gälla när moderskap som fastställts med stöd av 3 § 1 mom. i moderskapslagen upphävs på det sätt som avses i 6 kap. i den lagen. Därför föreslår utskottet att paragrafen får en ny bestämmelse om detta.

Samtidigt blir den justerade 2 punkten 1 punkt och den nya punkten om tillämpning av 28 § 2 mom. 4 punkten i lagen om för- och efternamn 2 punkt.

2. Lag om ändring av lagen om assisterad befruktning

2 §. Definitioner. I 1 *punkten* ingår en definition på ”par” och i 2 *punkten* en definition på ”den som får behandling”. I medborgarinitiativet föreslås de bli ändrade för att ett par bestående av två kvinnor ska kunna få assisterad befruktning som par. Utskottet föreslår att definitionerna preciseras med hänsyn till de ändringar av äktenskapslagen (156/2015) och av lagen om assisterad befruktning (254/2016) som trädde i kraft den 1 mars 2017. *Ingressen* i lagförslaget behöver därför också justeras.

12 §. Anteckningar och intyg över assisterad befruktning. (Ny) Enligt det gällande 1 mom. ska det i arkivexemplaret av behandlingssamtycket göras en anteckning om vilken metod för assisterad befruktning som har använts, om eventuella villkor har beaktats, om tidpunkten för användning av metoden och om konstaterad graviditet. Tjänstetillhandahållaren ska på begäran ge den som behandlats genom assisterad befruktning dessa uppgifter. Enligt vad utskottet erfar står det ofta klart för ett par först på barnatillsyningsmannens mottagning att de måste ha ett officiellt intyg över att de anlitat en anonym donator eller samtycke från det ställe som har gett assisterad befruktning. För att förtydliga praxis föreslår utskottet att tjänstetillhandahållaren ska vara skyldig att lämna uppgifterna i stället för att ge dem på begäran.

Också *ingressen* måste justeras till följd av den ändringen.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

5. Lag om ändring av 8 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

6 §. Vårdnadshavare på grund av födsel. Paragrafen föreskriver om personer som är vårdnadshavare på grund av födsel. Enligt 1 mom. är båda föräldrarna vårdnadshavare för barnet, om de gifta med varandra när barnet föds. Vidare föreskriver momentet att modern är vårdnadshavare för barnet om föräldrarna inte är gifta med varandra när barnet föds. Hänvisningen till modern i den andra meningen behöver preciseras på grund av moderskapslagen eftersom ett barn i fortsättningen kan ha två juridiska mödrar vid födelsen. Utskottet föreslår att meningen preciseras för att avse den moder som har fött barnet.

Följaktligen måste också lagrubriken och ingressen ses över.

7. Lag om ändring av 6 och 7 § i lagen om underhållsstöd

6 §. Förutsättningar för erhållande av underhållsstöd. I medborgarinitiativet föreslås det att terminologin i 6 punkten anpassas till adoptionslagen (22/2012). Bestämmelsen har emellertid ändrats genom lag 7/2017 efter det att medborgarinitiativet lämnades. Den föreslagna ändringen är därför inte längre aktuell. Utskottet föreslår att punkten stryks.

Vidare föreslås det i initiativet att ett *nytt 2 mom.* tas in i paragrafen. Enligt det har ett barn inte rätt till underhållsstöd även om faderskapet inte fastställts genom ett lagakraftvunnet beslut, om det har fastställts två föräldrar för barnet med stöd av 3 § 1 mom. i moderskapslagen eller barnet har adopterats genom ett lagakraftvunnet beslut. Efter det att medborgarinitiativet väcktes har 8 § 3 mom. i lagen om underhållsstöd ändrats (7/2017), vilket innebär att barn som lever under sådana förhållanden inte har rätt att få underhållsstöd. Formuleringen i 8 § 3 mom. inbegriper också de fall när moderskapet till barnet har fastställts via ett lagakraftvunnet beslut. Följaktligen behöver 6 § inget nytt 2 mom., och utskottet föreslår att momentet stryks.

7 §. När rätten till underhållsstöd börjar och upphör. I medborgarinitiativet föreslås det att 3 mom. ändras så att faderskap ändras till föräldraskap. Utskottet föreslår emellertid att föräldraskap ändras till faderskap eller moderskap på samma sätt som i 6 § 5 punkten.

Ikraftträdandebestämmelsen. I bestämmelsen avser 2 mom. tillämpningen av 6 § 2 mom. Ovan föreslår utskottet att 6 § 2 mom. stryks. Följaktligen måste också ikraftträdandebestämmelsen om momentet strykas.

8. Lag om ändring av medborgarskapslagen (Ny)

Med hänvisning till motiven till 52 § i lagförslag 1 och information från inrikesministeriet föreslår utskottet följande ändringar i 9, 12, 26 och 32 § i medborgarskapslagen:

9 §. Barn. Paragrafen föreskriver på vilka villkor ett barn som föds får finskt medborgarskap. Utskottet föreslår att paragrafen får ett nytt 3 mom. för att täcka in de fall när ett barn har två mödrar på grundval av moderskapslagen. Enligt 1 punkten i det momentet ska det som föreskrivs om modern i 1 mom. 1 punkten tillämpas på den moder som fött barnet. På den moder som avses i 3 § 1 mom. i moderskapslagen tillämpas det som föreskrivs om fadern i 1 mom. 2 punkten underpunkt

Betänkande LaUB 1/2018 rd

b och 3 punkten underpunkt b. Därmed jämställs fastställande av moderskap med fastställande av faderskap.

12 §. Hittebarn och barn till föräldrar med okänt medborgarskap. Utskottet föreslår att moder i 2 mom. preciseras att avse den moder som fött barnet.

26 §. Utlänning vars far eller mor är finsk medborgare. Den gällande paragrafen reglerar fall när fadern till en utlänning är finsk medborgare. Utskottet föreslår att paragrafen ändras till att en utlänning som inte får finskt medborgarskap på grundval av 9 § i vissa fall kan få det efter anmälan på grundval av moderns medborgarskap. Efter ändringen kan paragrafen tillämpas på moderskap som fastställts med stöd av 3 § 1 mom. i moderskapslagen på samma sätt som den tillämpas på fastställt faderskap. Följaktligen måste *paragrafrubriken* ändras för att också avse fall när modern till en utlänning är finsk medborgare.

32 §. Inverkan av upphävande av faderskap eller moderskap. Den gällande paragrafen reglerar upphävande av faderskap. Utskottet föreslår att den ändras för att upphävande av moderskap som fastställts enligt 3 § 1 mom. i moderskapslagen ska ha samma inverkan på barnets medborgarskap som upphävande av fastställt faderskap. Följaktligen måste *paragrafrubriken* ändras för att också avse fall när moderskap upphävs.

Ikraftträdandebestämmelsen. Bestämmelsen är en sedvanlig ikraftträdandebestämmelse där tidpunkten för lagens ikraftträdande har lämnats öppen. Meningen är att lagen ska träda i kraft samtidigt som moderskapslagen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 3, 4 och 6 i medborgarinitiativ MI 3/2016 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner lagförslag 1, 2, 5 och 7 i medborgarinitiativ MI 3/2016 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Riksdagen godkänner ett nytt lagförslag 8. (Utskottets nya lagförslag)

Utskottet ändringsförslag

1.

Moderskapslag

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på konstaterande och fastställande av moderskap samt på upphävande av moderskap.

2 §

Konstaterande av moderskap på grundval av födande

Den som har fött ett barn är mor till barnet.

3 §

Fastställande av moderskap på grundval av samtycke till assisterad befruktning

Om den som har fött ett barn har fått assisterad befruktning enligt 1 § i lagen om assisterad befruktning (1237/2006) och barnet har fötts till följd av den assisterade befruktningen, kan den kvinna som i samråd med den som har fött barnet har gett sitt samtycke till behandlingen fastställas vara mor till barnet jämsides med den som har fött barnet.

Moderskap kan dock inte fastställas, om faderskap till barnet har konstaterats eller fastställts eller kan konstateras eller fastställas i enlighet med faderskapslagen (11/2015).

Moderskap enligt 1 mom. fastställs genom beslut av magistraten eller domstolsbeslut med iakttagande av vad som föreskrivs nedan i 4 och 5 kap.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

2 kap.

Utredande av moderskap

4 §

Moderskapsutredning

Syftet med en moderskapsutredning är att inhämta uppgifter till stöd för att fastställa att ett barn har en i 3 § 1 mom. avsedd mor.

En barnatillsyningsman ska göra en moderskapsutredning i fråga om ett barn som inte har fyllt 18 år, om

1) det i samband med en faderskapsutredning visar sig att det inte kan fastställas en far för barnet, men det finns anledning att anta att det kan fastställas en andra mor för barnet,

2) den som anser sig vara mor till barnet enligt 3 § 1 mom. kräver det,

3) den mor som har fött barnet kräver det, 4) den mor som har fött barnet och den man vars faderskap har konstaterats i enlighet med 2 § i faderskapslagen godtar att moderskapet utreds efter det att en annan kvinna har erkänt eller meddelat att hon avser att erkänna sitt moderskap i enlighet med 13 § 3 mom.

5 §

Utredare av moderskap

Om det i samband med en faderskapsutredning konstateras att det finns behov av en moderskapsutredning, ska moderskapet utredas av en barnatillsyningsman i den kommun där faderskapsutredningen har gjorts.

Om en moderskapsutredning görs i något annat sammanhang, ska moderskapet utredas av en barnatillsyningsman i hemkommunen för den mor som har fött barnet. Om barnet har fyllt 15 år eller om den mor som har fött barnet är död eller inte har hemkommun i Finland, ska moderskapet dock utredas av en barnatillsyningsman i barnets hemkommun eller, om barnet inte har hemkommun i Finland, av en barnatillsyningsman i den kommun där barnet vistas.

Om en kvinna vill erkänna moderskapet till ett barn och moderskapsutredningen inte ska göras av en barnatillsyningsman i någon av de kommuner som avses i 1 eller 2 mom., ska moderskapet utredas av en barnatillsyningsman i kvinnans hemkommun.

Om moderskapsutredningen inte ska göras av en barnatillsyningsman i någon av de kommuner som avses i 1—3 mom., görs den av en barnatillsyningsman i Helblågfors stad.

6 §

Överläggning inför utredning av moderskap

När en barnatillsyningsman har fått kännedom om en omständighet som kräver att moderskap utreds, ska barnatillsyningsmannen överlägga med den mor som har fött barnet, med barnet, om det har fyllt 15 år, och, om möjligt, med den kvinna som kan vara barnets andra mor.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Om moderskap utreds på den grund som avses i 4 § 2 mom. 4 punkten, ska också den man vars faderskap har konstaterats i enlighet med 2 § i faderskapslagen kallas till överläggningen. Om moderskapet har erkänts så som föreskrivs i 14 § före barnets födelse, hålls överläggningen dock bara om den mor som har fött barnet, den som har erkänt moderskapet eller den som anser sig vara barnets förälder i stället för den som har erkänt moderskapet, senast den 30:e dagen efter barnets födelse delger barnatillsyningsmannen blå uppfattning att den som har erkänt moderskapet inte är barnets mor.

7 §

Genomförande av överläggning och skyldighet att hålla sig till sanningen

Syftet med överläggningen är att få uppgifter med vars hjälp moderskapet kan utredas. I början av överläggningen ska barnatillsyningsmannen förklara vilka åtgärder som hör till moderskapsutredningen samt innebörden och rättsverkningarna av att moderskapet fastställs.

När den som har fött barnet och den som kan vara barnets andra mor samt den man som avses i 6 § 1 mom. lämnar uppgifter är de skyldiga att hålla sig till sanningen. Samma skyldighet gäller också för den som avger en utsaga om erkännande, godkänner ett erkännande eller hörs på grund av ett erkännande.

8 §

Barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter

På barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter för moderskapsutredningen tillämpas vad som föreskrivs i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000).

9 §

Nedläggning av moderskapsutredning

Om ett barn som har fyllt 15 år kräver det, ska den moderskapsutredning som gäller barnet läggas ned.

Barnatillsyningsmannen får besluta att moderskapsutredningen läggs ned, om

- 1) det är uppenbart att det inte finns tillräckliga uppgifter att få för att fastställa moderskapet,
- 2) kvinnan inte har erkänt barnet och det finns särskild anledning att anta att det inte skulle vara förenligt med barnets bästa att utreda moderskapet och barnet, om det har fyllt 15 år, inte kräver att moderskapet utreds.

En nedlagd moderskapsutredning ska återupptas

- 1) på begäran av den mor som har fött barnet, på begäran av barnet, om det har fyllt 15 år, eller på begäran av den som anser sig vara mor till barnet, om den förutsättning för nedläggning som avses i 2 mom. 1 punkten inte längre uppfylls,

- 2) på begäran av den mor som har fött barnet, på begäran av barnet, om det har fyllt 15 år, eller på begäran av den som har erkänt moderskapet, om nedläggningen av utredningen har grundat sig på 2 mom. 2 punkten.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

10 §

Protokoll över moderskapsutredning

Barnatillsyningsmannen ska föra protokoll över moderskapsutredningen. I protokollet ska alla de uppgifter antecknas som är av betydelse vid fastställande av moderskap.

Om det i enlighet med vad som föreskrivs i 6 § 2 mom. inte har behövts någon överläggning för att utreda moderskap, ska protokollet över moderskapsutredningen endast innehålla

1) uppgift om att ingen av de personer som nämns i 6 § 2 mom. inom utsatt tid har framfört uppfattningen att den kvinna som har erkänt moderskapet inte är mor till barnet,

2) barnatillsyningsmannens yttrande om att det utifrån de omständigheter som han eller hon känner till inte finns anledning att misstänka att någon annan än den som har erkänt moderskapet skulle vara barnets andra förälder.

Den mor som har fött barnet, barnet, om det har fyllt 15 år, och den som har talerätt enligt 25 § 2 mom. har på begäran rätt att ta del av protokollet över moderskapsutredningen i dess helhet oberoende av vad som föreskrivs i 11 § 2 mom. 1 punkten i lagen om offentlighet i myndigheters verksamhet (621/1999).

11 §

Tillfälle att erkänna moderskap samt väckande av talan

Om barnatillsyningsmannen finner att det utifrån den utredning som gjorts kan anses bevisat att en viss kvinna är mor till barnet, ska barnatillsyningsmannen ge kvinnan tillfälle att erkänna sitt moderskap.

Om kvinnan inte erkänner moderskapet och barnet inte har fyllt 18 år, för barnatillsyningsmannen barnets talan för fastställande av moderskap i enlighet med vad som föreskrivs i 5 kap.

12 §

Överklagande

Den mor som har fött barnet, barnet, om det har fyllt 15 år, och den kvinna som anser sig vara barnets andra mor får överklaga barnatillsyningsmannens beslut om att lägga ned eller återuppta en moderskapsutredning genom besvär hos förvaltningsdomstolen på det sätt som föreskrivs i förvaltningsprocesslagen (586/1996). De ovan nämnda personerna och barnatillsyningsmannen får överklaga förvaltningsdomstolens beslut, om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

Bestämmelser om väckande av talan om fastställande av moderskap finns i 25 §. Till ett beslut som barnatillsyningsmannen har fattat med stöd av 9 § ska det fogas information om talerätten och om den tidsfrist som gäller den.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

3 kap.

Erkännande av moderskap

13 §

Förutsättningar för erkännande av moderskap

Den som anser sig vara mor till barnet enligt 3 § 1 mom. kan erkänna moderskapet i enlighet med vad som föreskrivs nedan.

Om inte något annat föreskrivs i 3 mom., kan moderskap inte erkännas till ett barn som redan har en far, till ett barn som har en mor enligt 3 § 1 mom. eller till ett barn för vilket faderskap kan fastställas. Inte heller kan moderskap erkännas till ett barn som är adopterat.

Moderskapet till ett barn för vilket faderskapet har konstaterats i enlighet med 2 § i faderskapslagen kan dock erkännas, om de vars godkännande behövs enligt 19 § i faderskapslagen godkänner erkännandet. När erkännandet fastställs av magistraten, upphävs det faderskap som konstaterats i enlighet med 2 § i faderskapslagen.

Vad som i 15 § 3 mom. i faderskapslagen föreskrivs om erkännande av faderskap efter barnets död tillämpas också på erkännande av moderskap.

14 §

Erkännande av moderskap före barnets födelse

En kvinna kan på det sätt som föreskrivs nedan genom en anmälan före barnets födelse erkänna att hon är mor till det ofödda barnet i enlighet med 3 § 1 mom.

Den som erkänner moderskapet ska lämna anmälan personligen och i den gravidas närvaro till en hälsovårdare eller en barnmorska vid rådgivningsbyrån för mödravård, eller vid en privat hälso- och sjukvårdsenhet som på uppdrag av kommunen producerar rådgivningstjänster, i den kommun där familjen har fått rådgivningsbyråttjänster under graviditetstiden. Innan ett erkännande tas emot ska erkännandets innebörd och rättsverkningar klargöras för parterna.

En utsaga om erkännande enligt 2 mom. kan avges också till en barnatillsyningsman i den gravidas hemkommun efter det att den gravida visat upp ett intyg över graviditeten. I ett sådant fall tillämpas vad som föreskrivs i 2 mom.

Den hälsovårdare eller barnmorska som avses i 2 mom. eller den barnatillsyningsman som avses i 3 mom. ska vägra ta emot erkännandet, om

- 1) den gravida motsätter sig erkännandet,
- 2) identiteten hos den som erkänner moderskapet eller hos den gravida inte har utretts på ett tillförlitligt sätt,
- 3) det finns anledning att misstänka att den som erkänner moderskapet inte kan fastställas vara mor till barnet, eller
- 4) det finns anledning att misstänka att den gravida eller den som erkänner moderskapet inte kan förstå erkännandets innebörd på grund av sitt mentala tillstånd eller på grund av språksvårigheter eller av något annat skäl.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Bestämmelser om den handling som ska upprättas över ett erkännande finns i 20 §. När ett erkännande godkänts skriftligen av den gravida ska handlingen utan dröjsmål lämnas till en barnatillsyningsman i den kommun där moderskapet ska utredas enligt 5 §.

Bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar tillämpas på hälsovårdare och barnmorskor när de sköter uppdrag som avses i 2 mom. även om de inte står i anställningsförhållande till en kommun eller samkommun. (Nytt 6 mom.)

15 §

Erkännande som återkallas, bestrids eller är utan verkan

Den som har erkänt sitt moderskap i enlighet med 14 § kan återkalla erkännandet genom att skriftligen och senast den 30:e dagen efter barnets födelse göra en anmälan om saken till den barnatillsyningsman som sköter moderskapsutredningen.

Den mor som har fött barnet eller den person som anser sig vara barnets förälder i stället för den som har erkänt moderskapet, kan genom en anmälan enligt 1 mom. föra fram blå uppfattning att den som har erkänt barnet inte är barnets mor.

Ett erkännande enligt 14 § är utan verkan, om de finska myndigheterna saknar behörighet i moderskapsärendet enligt 42 § vid den tidpunkt då moderskapsutredningen inleds efter barnets födelse.

16 §

Erkännande av moderskap efter barnets födelse

En kvinna kan erkänna sitt moderskap enligt 3 § 1 mom. efter barnets födelse genom att personligen hos en i 2 mom. avsedd mottagare av erkännande anmäla att hon är mor till barnet. Före erkännandet ska den som tar emot det klargöra dess innebörd och rättsverkningar för henne.

Ett erkännande av moderskap tas emot av en myndighet som enligt 18 § 2 mom. i faderskapslagen får ta emot ett erkännande av faderskap. Den som vid **ingående av äktenskap** önskar erkänna moderskapet till sin **trolovades** barn, kan avge en utsaga om erkännande också till **vigsselför- rättaren**. Bestämmelser om den handling som ska upprättas över ett erkännande av moderskap finns i 20 § i denna lag.

Vad som i 18 § 3 mom. i faderskapslagen föreskrivs om sändande av handlingen över erkännandet och i 4 mom. om avgivande av en utsaga om erkännande i en främmande stat tillämpas också på erkännande av moderskap.

17 §

Godkännande av erkännande

Vad som i 19 § i faderskapslagen föreskrivs om godkännande av erkännande av faderskap tillämpas också på godkännande av erkännande av moderskap.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

18 §

Hörande

Barnatillsyningsmannen ska ge följande personer tillfälle att bli hörda med anledning av ett erkännande:

1) den mor som har fött barnet, om hon inte har godkänt erkännandet i enlighet med 14 § i den na lag eller i enlighet med 19 § 1 mom. i faderskapslagen, som ska tillämpas med stöd av 17 §,

2) barnets vårdnadshavare, om han eller hon kan höras utan svårighet,

3) vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare, om den som har erkänt moderskapet är minderårig.

Barnatillsyningsmannen kan höra också andra än de personer som avses i 1 mom., om det behövs för att utreda saken. Hörandet kan ske muntligt eller skriftligt. Också den som enligt 16 § 2 mom. kan ta emot ett erkännande kan sköta ett hörande.

19 §

Fastställande av identitet

Den som tar emot en utsaga om erkännande enligt 14 eller 16 § eller ett godkännande enligt 17 § och den som hör någon muntligt enligt 18 § ska utifrån identitetsbevis eller på något annat därmed jämförbart tillförlitligt sätt fastställa identiteten hos den som avger utsagan om erkännande, lämnar godkännandet eller hörs.

20 §

Handling över erkännande och över godkännande av erkännande

Över ett erkännande och över godkännandet av ett erkännande ska det upprättas en handling. Handlingen ska dateras och där ska antecknas identifikationsinformation för barnet, för den mor som har fött barnet och för den som erkänner moderskapet. Handlingen ska undertecknas av den som har erkänt sitt moderskap och av den som har tagit emot erkännandet. Om erkännandet ska godkännas av någon, ska denne och den som har tagit emot godkännandet underteckna handlingen.

Om barnet, den mor som har fött barnet eller den äkta mannen ska godkänna erkännandet och bevisligen inte har fått meddelande om att en utsaga om erkännande har avgetts, och om deras vistelseort är känd, ska barnatillsyningsmannen delge dem erkännandet per post mot mottagningsbevis.

21 §

Inlämnande av handlingar till magistraten

När en moderskapsutredning har gjorts och moderskapet har erkänts, ska den barnatillsyningsman som har skött moderskapsutredningen lämna in protokollet över moderskapsutredningen och de handlingar som gäller erkännandet till den magistrat som avses i 23 §.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

4 kap.

Fastställande av moderskap i magistraten

22 §

Magistratens behörighet

Moderskap enligt 3 § 1 mom. fastställs av magistraten, om en kvinna har erkänt sitt moderskap på det sätt som föreskrivs i 3 kap. och det utifrån protokollet över moderskapsutredningen kan anses vara klarlagt att hon är barnets mor.

Om kvinnan har erkänt sitt moderskap på det sätt som föreskrivs i 14 §, kan moderskapet fastställas även när kvinnan har avlidit före barnets födelse.

23 §

Regionalt behörig magistrat

Moderskapet fastställs av den magistrat inom vars verksamhetsområde den barnatillsyningsman som sköter ärendet arbetar.

Vad som i 27 § 2 mom. i faderskapslagen föreskrivs om magistraternas behörighet i ärenden som gäller fastställande av faderskap gäller också ärenden om fastställande av moderskap.

24 §

Behandling hos magistraten av ett ärende om moderskap samt överklagande

På behandlingen hos magistraten av ett ärende som gäller fastställande av moderskap tillämpas förvaltningslagen (434/2003). Om bestämmelserna i 3 kap. i denna lag inte har iakttagits i ärendet, handlingarna är bristfälliga eller moderskapsfrågan inte har utretts tillräckligt, kan magistraten be barnatillsyningsmannen komplettera handlingarna eller skaffa sådan behövlig tillägsutredning som är tillgänglig.

Magistratens beslut får inte överklagas. Till beslutet ska det fogas information om den talerätt som avses i 25 § och om den tidsfrist som avses i 26 § 2 mom. Utöver vad som i 54 § i förvaltningslagen föreskrivs om magistratens delgivningsskyldighet, ska magistraten delge barnatillsyningsmannen beslutet.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

5 kap.

Rättegång om fastställande av moderskap

25 §

Förutsättningar för talerätt samt parter

Ett barn för vilket faderskap inte har konstaterats på grundval av ett äktenskap med den mor som har fött barnet och inte har fastställts genom beslut av magistraten eller domstolsbeslut, kan genom att väcka talan mot den som barnet antar är dess mor kräva att moderskap enligt 3 § 1 mom. fastställs. Om den mot vilken talan ska väckas har avlidit, ska talan väckas mot hennes rättssinnehavare.

Den som anser sig vara mor till barnet i enlighet med 3 § 1 mom. har rätt att väcka talan om fastställande av moderskapet mot barnet, om magistraten inte har fastställt moderskapet och det finns någon annan anledning till detta än att ett godkännande enligt 17 § saknas.

Om den vars moderskap det är fråga om avlider medan talan är anhängig, träder hennes rättssinnehavare i hennes ställe.

26 §

Begränsningar i talerätten

Talan om fastställande av moderskap kan inte föras, om barnet har fyllt 15 år och motsätter sig att moderskapet fastställs. Talan kan inte väckas eller behandlingen av ärendet fortsättas, om barnet har avlidit.

Den som anser sig vara mor till ett barn ska väcka talan inom ett år från den dag då hon fick del av ett i 25 § 2 mom. avsett beslut av magistraten.

27 §

Förande av barnets talan

I en rättegång om fastställande av moderskap förs ett minderårigt barns talan av den barnatillsyningsman som med stöd av med 5 § har utrett moderskapet. Barnatillsyningsmannen har dock inte talerätt, om de finska myndigheternas internationella behörighet grundar sig på någon annan än en i 42 § 1 mom. 1 eller 2 punkten avsedd omständighet.

Vad som i 31 § 2—4 mom. i faderskapslagen föreskrivs om förande av barnets talan, om tillfälle att bli hörd och om rättshjälp i en rättegång om fastställande av faderskap tillämpas också på ärenden som gäller fastställande av moderskap.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

28 §

Instämmande som svarande och delgivning av stämning

Om barnet kräver att moderskapet fastställs, ska den som kan antas vara mor till barnet enligt 3 § 1 mom. stämmas in såsom svarande.

Finns det flera i 1 mom. avsedda tänkbara mödrar, ska de stämmas in såsom svarande i samma rättegång.

Om talan väcks mot barnet med stöd av 25 § 2 mom., kan också de som vid sidan om käranden kan komma i fråga som mor till barnet stämmas in såsom svarande.

Vad som i 33 § i faderskapslagen föreskrivs om delgivning av stämning i ärenden som gäller fastställande av faderskap tillämpas också på ärenden som gäller moderskap.

29 §

Delgivning av protokoll över moderskapsutredning

I fall där moderskapsutredning krävs enligt lag ska käranden foga protokollet över moderskapsutredningen till stämningsansökan. Om protokollet inte har fogats till stämningsansökan, ska domstolen begära protokollet av barnatillsyningsmannen.

30 §

Behörig domstol

Bestämmelser om behörig domstol i ärenden som gäller fastställande av moderskap finns i 10 kap. i rättegångsbalken.

När ett ärende om fastställande av moderskap är anhängigt i en behörig domstol, får frågan om moderskapet till samma barn inte prövas vid någon annan domstol. Domstolen ska då överföra ärendet till den domstol där ärendet redan är anhängigt.

31 §

Återkallelse av talan

När talan om fastställande av moderskap förs mot flera tänkbara mödrar, kan käranden återkalla talan mot någon av svarandena, om denne inte motsätter sig att talan återkallas. Talan kan dock återkallas endast om domstolen, efter att ha hört de övriga svarandena, samtycker till detta. Domstolen ska då avskriva ärendet till den del det gäller svaranden i fråga.

32 §

Anskaffning av bevis

Domstolen ska självant förordna om anskaffning av all den utredning som den finner behö- vlig för att ärendet ska kunna avgöras. Om det utifrån omständigheter som framkommit vid rät-

Betänkande LaUB 1/2018 rd

tegången finns anledning att anta att någon, som inte är part, är förälder till barnet, kan domstolen ge denne tillfälle att bli hörd. Domstolen kan även uppmana barnatillsyningsmannen att komplettera moderskapsutredningen.

33 §

Behandling av överklagande

Om käranden eller svaranden överklagar en dom om moderskap, kan fullföljdsdomstolen behandla ärendet också till den del ärendet gäller en sådan part som inte överklagandet avser.

6 kap.

Upphävande av moderskap

34 §

Grunderna för upphävande av moderskap

Ett moderskap som har fastställts genom beslut av magistraten ska upphävas genom domstolsbeslut, om det har klarlagts att det inte finns ett i 3 § 1 mom. avsett förhållande mellan den som har fastställts vara mor och barnet.

35 §

Parter i ett ärende som gäller upphävande av moderskap

Talan om upphävande av moderskap får väckas av barnet, av den mor som har fött barnet eller av den vars moderskap har fastställts genom beslut av magistraten.

Talan ska väckas mot de i 1 mom. nämnda personer som utöver käranden har rätt att väcka talan.

Om en part avlider under den tid rättegången varar, träder partens rättsinnehavare i hans eller hennes ställe.

36 §

Begränsningar i talerätten

Vad som i 42 § 1 mom. i faderskapslagen föreskrivs om utövande av barnets rätt att väcka talan i ett ärende som gäller upphävande av faderskap tillämpas också på ett ärende som gäller upphävande av moderskap.

Den som har erkänt sitt moderskap har inte rätt att väcka talan om hon, sedan hon har fått kännedom om omständigheter som ger henne anledning att misstänka att barnet inte har avlats på det sätt och under de förhållanden som avses i 3 § 1 mom., efter barnets födelse skriftligen meddelat

Betänkande LaUB 1/2018 rd

att barnet är hennes. Den mor som har fött barnet har inte rätt att väcka talan, om hon skriftligen har godkänt meddelandet.

37 §

Dödsfalls inverkan på rätten att väcka talan och på svarandens utövande av talan

Talan om upphävande av moderskap kan inte väckas, om barnet har avlidit.

Talan om upphävande av moderskap kan inte väckas för en sådan i 35 § avsedd parts räkning som har avlidit. När det gäller den vars moderskap har fastställts kan dock maken och arvingarna efter hennes död väcka talan i enlighet med 38 § 3 mom.

Om den vars moderskap har fastställts genom beslut av magistraten har avlidit, ska hennes rättsinnehavare stämmas in såsom svarande. Om den mor som har fött barnet har avlidit, stäms hennes rättsinnehavare inte in såsom svarande.

38 §

Frist för väckande av talan

Den mor som har fött barnet och den vars moderskap har fastställts genom beslut av magistraten ska väcka talan om upphävande av moderskap inom två år från det att moderskapet fastställs.

Talan kan provas även om den har väckts efter fristens utgång, om den som är kärande enligt 1 mom. har haft laga förfall eller anför något annat synnerligen vägande skäl till att talan inte har väckts tidigare. Talan ska dock lämnas utan prövning, om talan inte väcks omedelbart när det inte längre finns något skäl att avstå från att väcka talan.

Om den vars moderskap har fastställts genom beslut av magistraten har avlidit utan att ha förlorat sin talerätt, har den efterlevande maken samt var och en som vid sidan av barnet eller efter barnet är den avlidnas närmaste arvinge rätt att väcka talan inom ett år från dödsfallet eller, om den avlidna skulle ha haft längre tid att väcka talan till sitt förfogande, inom den tiden.

39 §

Behörig domstol

Bestämmelser om behörig domstol i ärenden som gäller upphävande av moderskap finns i 10 kap. i rättegångsbalken.

40 §

Rättegångsförfarandet

Vid en rättegång om upphävande av moderskap ska 28 § 4 mom. och 32 § tillämpas.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

7 kap.

Bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område

41 §

Moderskap direkt med stöd av lag

I fråga om bestämmande av moderskap direkt med stöd av lag ska finsk lag tillämpas, om den vars moderskap det är fråga om

- 1) har varit bosatt i Finland vid barnets födelse eller under året innan barnet föddes, eller
- 2) inte är bosatt i någon stat vid barnets födelse och vistas i Finland eller är asylsökande i Finland vid barnets födelse.

I andra än i 1 mom. avsedda fall bestäms ett moderskap direkt med stöd av lag enligt tillämplig lag i den stat där

- 1) den vars moderskap det är fråga om är bosatt vid barnets födelse, eller
- 2) den vars moderskap det är fråga om vistas eller är asylsökande, om hon då inte är bosatt i någon stat.

42 §

Finska myndigheters internationella behörighet

Finska myndigheter är behöriga i ett moderskapsärende, om

- 1) barnet är bosatt i Finland,
- 2) barnet inte är bosatt i någon stat men vistas i Finland eller är asylsökande i Finland,
- 3) den svarande, eller minst en svarande om det finns flera, är eller, om hon är död, senast var bosatt i Finland,
- 4) den svarande inte är bosatt i någon stat men hon vistas eller, om hon är död, senast vistades i Finland eller är asylsökande i Finland, eller
- 5) ärendet inte kan avgöras i den främmande stat där barnet eller den kvinna vars moderskap det är frågan om är eller vid sin död var bosatt och det finns särskild anledning att avgöra ärendet i Finland.

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. är de finska myndigheterna behöriga i ett ärende som gäller utredande och erkännande av moderskap, om den som önskar erkänna sitt moderskap

- 1) är bosatt i Finland, eller
 - 2) inte är bosatt i någon stat men vistas i Finland eller är asylsökande i Finland,
- Moderskapsutredning som avses i 2 kap. verkställs dock inte om de finska myndigheternas behörighet grundar sig enbart på 1 mom. 3 eller 4 punkten.

43 §

Ärenden som är anhängiga utomlands

Om ett moderskapsärende är anhängigt hos myndigheterna i en främmande stat och det är uppenbart att beslutet i ärendet kommer att erkännas i Finland, ska de finska myndigheterna, om

Betänkande LaUB 1/2018 rd

samma ärende har inletts senare här i landet, avbryta behandlingen tills det har klarlagts om det utländska beslutet erkänns i Finland.

Finska myndigheter får dock antingen avstå från att avbryta behandlingen av ett ärende eller fortsätta behandlingen av ett avbrutet ärende, om det kan visas att avgörandet annars blir oskäligt försenat.

44 §

Tillämplig lag

I ett moderskapsärende ska finsk lag tillämpas, om inte något annat följer av 41 §.

45 §

Erkännande av utländska beslut

Ett beslut om moderskap som har meddelats i en främmande stat och som är giltigt i den staten erkänns i Finland utan särskild fastställelse.

Ett beslut som har meddelats i en främmande stat erkänns dock inte, om

1) den utländska myndighetens behörighet inte har grundat sig på en parts boningsort, hemvist eller medborgarskap eller någon annan sådan anknytning med beaktande av vilken myndigheten skulle ha haft grundad anledning att ta upp ärendet till behandling,

2) beslutet har meddelats mot en utebliven part och stämningsansökan eller motsvarande handling inte har delgetts denne i så god tid och på ett sådant sätt att han eller hon skulle ha kunnat förbereda sitt svaromål,

3) beslutet strider mot ett finskt moderskapsbeslut i fråga om vilket rättegången har inletts före den rättegång som har lett till det utländska beslutet,

4) beslutet strider mot ett tidigare utländskt moderskapsbeslut som erkänns i Finland, eller

5) beslutet inte är förenligt med grunderna för Finlands rättsordning.

Ett beslut genom vilket någon har fastställts vara barnets mor i stället för den mor som har fött barnet, kan erkännas endast om beslutet

1) har meddelats i den stat där den som har fastställts vara mor var bosatt vid barnets födelse och där hon har bott utan avbrott i minst ett år omedelbart innan barnet föddes, eller

2) erkänns i den stat där den som har fastställts vara mor var bosatt vid barnets födelse och där hon har bott utan avbrott i minst ett år omedelbart innan barnet föddes.

Som ett i 1—3 mom. avsett beslut betraktas ett beslut av en domstol eller annan myndighet samt fastställelse eller registrering av en rättshandling, om förhållandet mellan barnet och kvinnan till följd av en sådan åtgärd betraktas som ett moderskapsförhållande eller om ett moderskapsförhållande till följd av en sådan åtgärd anses blivit upphävt i den stat där registreringen har skett eller någon annan motsvarande åtgärd har vidtagits.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

46 §

Fastställelse av utländskt beslut

Helsingfors **tingsrätt** kan på ansökan fastställa om ett utländskt beslut om moderskap ska erkännas i Finland.

När **tingsrätten** behandlar ärendet ska den ge barnet, fadern, modern eller någon annan tillfälle att bli hörd, om det behövs för att utreda frågan och det går att ta reda på personens vistelseort utan svårighet.

47 §

Oförenlighet med grunderna för Finlands rättsordning

En bestämmelse i en främmande stats lag ska lämnas obeaktad, om tillämpningen av den skulle leda till ett resultat som är oförenligt med grunderna för Finlands rättsordning.

8 kap.

Särskilda bestämmelser

48 §

Begränsning av barnets självbestämmanderätt

Vad som i 9 § och 26 § 1 mom. samt i 19 § 2 mom. i faderskapslagen, som blir tillämpligt med stöd av 17 §, föreskrivs om betydelsen av den åsikt som ett barn som har fyllt 15 år företräder tillämpas inte, om barnet inte kan förstå sakens betydelse på grund av psykisk störning eller utvecklingsstörning eller av någon annan motsvarande orsak.

49 §

Avgivande av osann utsaga i ett moderskapsärende

Den som i samband med en moderskapsutredning, vid erkännande av moderskap, vid hörande på grund av ett erkännande eller vid godkännande av ett erkännande uppsåtligen avger osann utsaga till myndigheten och detta bidrar till att moderskapet fastställs oriktigt, ska, om strängare straff för gärningen inte föreskrivs någon annanstans i lag, för avgivande av osann utsaga i ett moderskapsärende dömas till böter.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

50 §

Skyndsam behandling

Ärenden som gäller utredande, fastställande och upphävande av moderskap ska behandlas skyndsamt.

51 §

Handräckning

En barnatillsyningsman är på begäran skyldig att ge handräckning till barnatillsyningsmän i andra kommuner i uppgifter som en barnatillsyningsman ska sköta vid utredande och fastställande av moderskap. Barnatillsyningsmannen är i sådana fall även skyldig att inför domstol eller andra myndigheter inom sitt verksamhetsområde företräda andra barnatillsyningsmän när ärenden som hör till deras befattning behandlas.

52 §

Tillämpning av lagen i vissa fall

Har ett barn enligt denna lag två mödrar,

~~1) ska vid tillämpning av 3 § 2 mom. i religionsfrihetslagen (453/2003) den mor som har fött barnet betraktas som barnets mor,~~

1) ska vid tillämpning av 9, 12, 26, 32 och 58 § i medborgarskapslagen (359/2003), 2 och 6 a § i lagen om hemkommun (201/1994) samt 2 och 4 § i namnlagen (694/1985) på den mor som fött barnet tillämpas vad som i nämnda paragrafer föreskrivs om mor och på den mor som avses i 3 § 1 mom. i denna lag tillämpas vad som i nämnda paragrafer föreskrivs om far,

2) ska 28 § 2 mom. 4 punkten i lagen om för- och efternamn (946/2017) tillämpas också om moderskapet upphävs med stöd av denna lag.

53 §

Närmare bestämmelser och föreskrifter

Genom förordning av statsrådet utfärdas vid behov närmare bestämmelser om

- 1) magistratens tillvägagångssätt när moderskapet har fastställts genom beslut av magistraten,
- 2) vilka handlingar som kan godkännas för fastställande av identiteten.

Genom förordning av justitieministeriet utfärdas bestämmelser om vilka handlingar som vid utredande, erkännande och fastställande av moderskap ska lämnas på för ändamålet fastställda blanketter. Institutet för hälsa och välfärd fastställer blankettformulären.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

54 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Bestämmelserna i 2 § och i 7 kap. ska tillämpas också när barnet har fötts före ikraftträdandet av denna lag. De övriga bestämmelserna i denna lag ska tillämpas om ett i 3 § 1 mom. avsett samtycke till assisterad befruktning har getts efter ikraftträdandet av lagen.

2.

Lag

om ändring av lagen om assisterad befruktning

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om assisterad befruktning (1237/2006) 2 § 1 och 2 punkten, 6 § 4 mom., 8 § 2 och 6 punkten, 12 § 1 mom., 22 och 24 §, 26 § 2 mom., 27 § 1 mom. och 35 § 1 mom., av dem 2 § 2 punkten sådan den lyder i lag 254/2016 och 35 § 1 mom. sådant det lyder i lag 376/2009, som följer:

2 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *par* en kvinna och en man som lever tillsammans i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden eller två kvinnor som lever tillsammans i äktenskap, i registrerat partnerskap eller under äktenskapsliknande förhållanden,

2) *den som får behandling* ett par, eller en kvinna som inte lever i äktenskap, i registrerat partnerskap eller under äktenskapsliknande förhållanden ~~eller i registrerat partnerskap eller under partnerskapsliknande förhållanden,~~

Betänkande LaUB 1/2018 rd

6 §

Förintande av könsceller och embryon

Om en tjänstetillhandahållare vet att en bestämd donators könsceller inte har använts för assisterad befruktning innan de förintats, ska tjänstetillhandahållaren meddela detta till Tillstånds och tillsynsverket för social och hälsovården.

8 §

Hinder för utförande av assisterad befruktning

Assisterad befruktning får inte utföras, om

2) den ena parten i ett par som får behandling är gift med eller lever i registrerat partnerskap med en tredje person,

6) det finns anledning att anta att barnet kommer att lämnas för adoption.

12 § (Ny)

Anteckningar och intyg över assisterad befruktning

I arkivexemplaret av behandlingssamtycket ska göras en anteckning om vilken metod för assisterad befruktning som har använts, om att eventuella villkor har beaktats, om tidpunkten för användning av metoden samt om konstaterad graviditet. Tjänstetillhandahållaren ska på begäran ge den som behandlats genom assisterad befruktning dessa uppgifter.

22 §

Donationsregistret

Tillstånds och tillsynsverket för social och hälsovården för ett register över donationer av könsceller och embryon för assisterad befruktning (donationsregistret). På anmälan av en tjänstetillhandahållare införs i registret donatorns identifieringsuppgifter samt uppgifter om donatorskoden, eventuellt i 16 § 2 mom. avsett samtycke till fastställande av faderskap och återkallelse av ett sådant samtycke samt huruvida det är fråga om donation av spermier, äggceller eller embryon.

24 §

Tillstånd

Lagring av könsceller och embryon samt utförande av assisterad befruktning förutsätter tillstånd av Tillstånds och tillsynsverket för social och hälsovården. Tillstånd kan beviljas sådana

Betänkande LaUB 1/2018 rd

verksamhetsenheter inom hälso och sjukvården och specialistläkare som har den särskilda sakkunskap och personal som verksamheten kräver samt för verksamheten ändamålsenliga lokaler och apparater och som visar att de har ordnat med den rådgivning som avses i 9 § på behörigt sätt. Tillstånd kan också beviljas så att det bara gäller en viss lagrings eller befruktningsmetod.

26 §

Uppgifter om och inspektion av verksamheten

Tillstånds och tillsynsverket för social och hälsovården kan bestämma att verksamheten ska inspekteras.

27 §

Återkallande av tillstånd

Tillstånds och tillsynsverket för social och hälsovården kan återkalla ett i 24 § avsett tillstånd, om bestämmelserna om lagring av könsceller eller embryon eller assisterad befruktning väsentligt har överträtts i verksamheten. Förekommer det brister eller missförhållanden i verksamheten, kan Tillstånds och tillsynsverket för social och hälsovården bestämma att verksamheten ska avbrytas tills bristerna eller missförhållandena har avhjälpits, eller återkalla tillståndet om bristerna eller missförhållandena inte avhjälpits inom en av verket utsatt skälig tid.

35 §

Förseelse mot bestämmelserna om assisterad befruktning

Den som uppsåtligen utför assisterad befruktning trots att

- 1) den ena parten i ett par som får behandling är gift med eller lever i registrerat partnerskap med en tredje person,
 - 2) det finns grundad anledning att anta att graviditeten på grund av kvinnans ålder eller hälso-tillstånd kan medföra betydande fara för kvinnans eller barnets hälsa,
 - 3) det är uppenbart att barnet inte kan tryggas en balanserad uppväxt, eller
 - 4) det finns grundad anledning att anta att barnet kommer att lämnas för adoption,
- ska för förseelse mot bestämmelserna om assisterad befruktning dömas till böter.
-

Denna lag träder i kraft den 20 .

Könsceller som har donerats före ikraftträdandet av denna lag får användas för assisterad befruktning av ett par bestående av två kvinnor endast om donatorn samtycker till detta eller har gett ett sådant samtycke som avses i första meningen i 16 § 2 mom.

3.

Lag

om ändring av 10 kap. 12 och 18 § i rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 10 kap. 12 §, sådan den lyder i lag 135/2009, samt
fogas till 10 kap. 18 § 1 mom., sådant det lyder i lag 135/2009 en ny 5 apunkt som följer:

10 kap.

Om forum i tvistemål

12 §

Ett ärende som gäller fastställande av faderskap eller fastställande av moderskap prövas av den tingsrätt inom vars domkrets den mor som har fött barnet eller barnet har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort.

Ett ärende som gäller upphävande av faderskap eller upphävande av moderskap prövas av den tingsrätt inom vars domkrets barnet har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort.

18 §

Om det inte annars finns någon domstol där ett ärende kan prövas gäller följande:

5 a) ett ärende som gäller fastställande eller upphävande av moderskap prövas av den tingsrätt inom vars domkrets den kvinna som är svarande har eller senast hade sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort; ett ärende som gäller upphävande av moderskap kan dessutom prövas av den tingsrätt inom vars domkrets den mor som har fött barnet har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort,

Denna lag träder i kraft den

20 .

4.

Lag

om ändring av lagen om underhåll för barn

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om underhåll för barn (704/1975) 10 § 3 mom., 12 § 2 mom., 13 § 2 mom., 14 § 2 mom., 15 § och 16 § 2 mom., av dem 13 § 2 mom. sådant det lyder i lag (15/2015), som följer:

10 §

Har talan om underhållsbidrag anhängiggjorts inom ett år efter den tidpunkt då föräldraskapet fastställts genom erkännande eller lagakraftvunnen dom, kan denna förälder åläggas att betala underhållsbidrag från och med barnets födelse, om detta enligt de grunder som anges i 1—3 § provas skäligt. Det kan dock inte förordnas att underhållsbidrag ska utgå för längre tid än för de fem år som närmast föregår anhängiggörandet av talan.

12 §

Då talan om upphävande av föräldraskap har godkänts genom en lagakraftvunnen dom, ett erkännande av föräldraskap har befunnits vara ogiltigt eller en lagakraftvunnen dom om fastställande av föräldraskap har återbrutits, kan domstolen ålägga barnets i 5 § 1 mom. avsedda företrädare att återbära betalda underhållsbidrag eller en del av dem, om barnets företrädare vid fastställandet eller mottagandet av underhållsbidrag har haft kännedom om att den som har betalat underhållsbidraget inte är barnets förälder, och om återbäring bör anses skälig med hänsyn till de förhållanden som gäller barnet, barnets företrädare och den som har betalat underhållsbidraget.

13 §

I samband med talan om fastställande av föräldraskap har en i 31 § 1 och 2 mom. i faderskapslagen (11/2015) eller 27 § 1 och 2 mom. i moderskapslagen (/20) avsedd företrädare för barnet även rätt att yrka på fastställande av underhållsbidrag till barnet.

14 §

Framställs yrkande på underhållsbidrag i samband med talan om vårdnad om barnet eller talan om fastställande av föräldraskap, kan talan om underhållsbidrag även handläggas vid den domstol där talan i den förstnämnda saken ska anhängiggöras.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

15 §

I samband med talan om fastställande av föräldraskap kan, om talan förs mot flera än en person, inte frågan om underhållsbidrag till barnet avgöras förrän föräldraskapet har fastställts genom en lagakraftvunnen dom.

16 §

Har en dom om fastställande av underhållsbidrag meddelats i en rättegång om fastställande av föräldraskap, kan domen inte verkställas förrän föräldraskapet har fastställts genom en lagakraftvunnen dom.

Denna lag träder i kraft den

20 .

5 .

Lag

om ändring av 6 och 8 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) 6 § 1 mom. och 8 a §, av dem 8 a § sådan den lyder i lag (14/2015), som följer:

6 § (Ny)

Vårdnadshavare på grund av födsel

Är barnets föräldrar gifta med varandra när barnet föds, är de båda vårdnadshavare för barnet. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är den moder som har fött barnet vårdnadshavare.

8 a §

Avtal om vårdnad om barn före barnets födelse

Om föräldraskapet erkänns före barnets födelse på det sätt som föreskrivs i 16 § i faderskapslagen (11/2015) eller 14 § i moderskapslagen (/20), kan den som erkänner föräldraskapet och

Betänkande LaUB 1/2018 rd

den mor som kommer att föda barnet i det sammanhanget ingå ett avtal om att vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt.

Den hälsovårdare eller barnmorska som har tagit emot erkännandet ska genom sin underskrift styrka föräldrarnas underskrifter och efter det sända handlingen till den barnatillsyningsman som avses i 16 § 5 mom. i faderskapslagen eller 14 § 5 mom. i moderskapslagen för fastställelse av avtalet. Socialnämnden får inte fastställa avtalet förrän föräldraskapet har fastställts.

Denna lag träder i kraft den

20 _____.

6.

Lag

om ändring av 2 kap. 2 och 3 § i ärvdabalken

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i ärvdabalken (40/1965) 2 kap. 2 § och 3 § 1 och 2 mom. som följer:

2 kap.

Om skyldemäns arvsrätt

2 §

Finns det inga bröstarvingar, tar arvlåtarens föräldrar hälften var av arvet.

Är någon av föräldrarna död, delar arvlåtarens syskon den förälderns lott. I ett avlidet syskons ställe träder dess avkomlingar, och varje gren tar lika lott. Finns det inga syskon eller avkomlingar till dem, men lever någon av arvlåtarens föräldrar, tar den föräldern hela arvet.

Finns det halvsyskon efter arvlåtaren, tar de tillsammans med helsyskon del i den lott som skulle ha tillfallit deras förälder. Finns det inga helsyskon eller avkomlingar till dem, och är båda föräldrarna döda, tar halvsyskonen hela arvet. I ett avlidet halvsyskons ställe träder dess avkomlingar.

3 §

Finns det inga sådana arvingar som nämns i 1 och 2 §, tillfaller hela arvet arvlåtarens farföräldrar och morföräldrar. Är en farförälder eller morförälder död, tar den dödes barn den del av arvet som skulle ha tillfallit honom eller henne.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Denna lag träder i kraft den

20 .

7.

Lag

om ändring av 6 och 7 § i lagen om underhållsstöd

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om underhållsstöd (580/2008) 6 § 5 ~~och 6~~ punkten och 7 § 3 mom. ~~-, samt fogas till 6 § ett nytt 2 mom.~~ som följer:

6 §

Förutsättningar för erhållande av underhållsstöd

Ett barn har rätt till underhållsstöd, om

5) underhållsbidraget inte har kunnat fastställas samtidigt som faderskapet eller moderskapet, eller

~~6) en adoptivförälder ensam adopterat ett barn och barnet inte är barn eller adoptivbarn till adoptivförälderns make eller barn till någon som adoptivföräldern lever med under äktenskapslika förhållanden.~~

~~Rätt till underhållsstöd enligt 1 mom. 4 punkten föreligger dock inte, om moderskapet till barnet har fastställts genom ett lagakraftvunnet beslut med stöd av 3 § 1 mom. i moderskapslagen (-/-) eller barnet har adopterats genom ett lagakraftvunnet beslut.~~

7 §

När rätten till underhållsstöd börjar och upphör

När underhållsstöd beviljas med stöd av 6 § 5 punkten, föreligger rätt till underhållsstöd högst under de följande sex kalendermånaderna efter det att **faderskapet eller moderskapet** fastställts genom ett lagakraftvunnet beslut, om inte talan om fastställande av underhållsbidrag har väckts inom nämnda tid.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Denna lag träder i kraft den 20 .

~~Bestämmelserna i 6 § 2 mom. tillämpas inte, om föräldraskapet har fastställts före ikraftträdandet av denna lag.~~

Utskottets nya lagförslag

8.

Lag

om ändring av medborgarskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i medborgarskapslagen (359/2003) 9, 12, 26 och 32 § som följer:

9 §

Barn

Ett barn förvärvar finskt medborgarskap vid födelsen, om

- 1) modern är finsk medborgare,
- 2) fadern är finsk medborgare, och
 - a) är gift med barnets moder, eller
 - b) barnet föds i Finland och mannens faderskap till barnet fastställs,
- 3) fadern är död, men var finsk medborgare vid sin död, och
 - a) var gift med barnets moder, eller
 - b) barnet föds i Finland och mannens faderskap till barnet fastställs, eller
- 4) barnet föds i Finland och inte vid födelsen får någon främmande stats medborgarskap, och barnet inte på grundval av födelsen ens i andra hand har rätt att förvärva någon främmande stats medborgarskap.

Ett barn som föds i Finland förvärvar finskt medborgarskap på grundval av födelseplatsen, om barnets föräldrar har flyktingstatus i Finland eller om de annars har getts skydd mot sin medborgarstats myndigheter. Dessutom förutsätts att barnet inte förvärvar någondera föräldrarnas medborgarskap på annat sätt än genom att barnets födelse registreras hos myndigheten i föräldrarnas medborgarstat eller på något annat sätt som förutsätter medverkan av denna stats myndighet. Om endast den ena föräldern har getts det skydd som avses ovan, förutsätts också att barnet inte vid födelsen förvärvar och inte på grundval av födelsen ens i andra hand har rätt att förvärva den andra föräldrarnas medborgarskap.

Om barnet med stöd av moderskapslagen (/2018) har två mödrar

Betänkande LaUB 1/2018 rd

1) ska det som föreskrivs om modern i 1 mom. 1 punkten tillämpas på den mor som fött barnet, och

2) ska det som föreskrivs om fadern i 1 mom. 2 punkten underpunkt b och 3 punkten underpunkt b tillämpas på den moder som avses i 3 § 1 mom. i moderskapslagen. (Nytt 3 mom.)

12 §

Hittebarn och barn till föräldrar med okänt medborgarskap

Ett hittebarn som påträffas i Finland anses som finsk medborgare så länge som barnet inte har konstaterats vara en främmande stats medborgare. Om barnet har konstaterats vara en främmande stats medborgare först efter att han eller hon har fyllt fem år, behåller barnet dock sitt finska medborgarskap.

Om ett i Finland fött barns föräldrars medborgarskap är okänt, anses barnet vara finsk medborgare så länge som han eller hon inte har konstaterats vara en främmande stats medborgare. Det samma gäller ett i Finland utom äktenskapet fött barn, när det moderns medborgarskap är okänt som har fött barnet. Om barnet har konstaterats vara en främmande stats medborgare först efter att han eller hon har fyllt fem år, behåller barnet dock sitt finska medborgarskap.

26 §

Utlänning vars far eller mor är finsk medborgare

En utlänning som inte förvärvat finskt medborgarskap med stöd av 9 §, förvärvat finskt medborgarskap efter anmälan, om fadern eller den moder som avses i 3 § 1 mom. i moderskapslagen när utlänningen föddes var finsk medborgare och han eller hon föddes

1) i Finland och faderskapet eller moderskapet fastställdes först efter att han eller hon fyllt 18 år eller ingått äktenskap före fyllda 18 år, eller

2) utanför Finland och faderskapet eller moderskapet har fastställts.

32 §

Inverkan av upphävande av faderskap eller moderskap

Om en äkta mans faderskap har upphävts eller talan om upphävande av faderskapet har väckts innan barnet fyllt fem år, eller om ett fastställt faderskap eller ett moderskap som fastställts med stöd av 3 § 1 mom. i moderskapslagen har upphävts eller talan om upphävande av faderskapet eller moderskapet har väckts inom fem år från fastställandet av faderskapet eller moderskapet, kan det beslutas att barnet förlorar sitt finska medborgarskap som det förvärvat på grundval av faderns eller moderns medborgarskap. Detta beslut fattas utifrån en helhetsbedömning av barnets situation. Vid bedömningen skall i synnerhet beaktas barnets ålder och anknytning till Finland.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Helsingfors 16.2.2018

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Kari Tolvanen saml
vice ordförande Eva Biaudet sv
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Tiina Elovaara blå
medlem Katja Hänninen vänst
medlem Ari Jalonen blå
medlem Johanna Karimäki gröna
medlem Pia Kauma saml
medlem Niilo Keränen cent
medlem Suna Kymäläinen sd
medlem Mikko Kärnä cent
medlem Antero Laukkanen kd
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Juha Pylväs cent
medlem Antti Rantakangas cent
medlem Mari-Leena Talvitie saml (delvis)
medlem Ville Tavio saf.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.

Betänkande LaUB 1/2018 rd Reservation

RESERVATION

Motivering

Lagen innehåller inga bestämmelser om hur moderskap ska definieras. Trots det har den rådande och begripliga uppfattningen varit att moderskap bygger på barnafödande. Även om många lagar hänvisar till ordet mor eller moder, har det inte rått någon oklarhet om vem som avses. Den uppfattningen vill utskottet nu tillintetgöra.

Medborgarinitiativet om en ny moderskapslag inför nya bestämmelser om definitionen på moderskap i vår lagstiftning. Ett av de primära målen med initiativet är att fastställa att ett barn som föds till följd av assisterad befruktning som ges ett kvinnligt par har två mödrar. I sådana fall kan ingen far fastställas för barnet. I medborgarinitiativet sägs det att förslaget utgår från barnets bästa. Trots det kränker initiativet i allra högsta grad barnets bästa i och med att det fråntar barnet för gott möjligheten att få faderskapet fastställt.

I denna reservation föreslår jag att lagförslagen avböjs. En viktig grund för detta är att lagförslaget kommer att resultera i att det föds fler barn som slutgiltigt går miste om lagstadgad rätt att få faderskapet fastställt. Lagstiftaren ska inte stifta lagar som gör att fler barn blir faderlösa. Dessutom anser jag att medborgarinitiativet inte i tillräckligt hög grad tar hänsyn till barnets bästa och att det omkullkastar den etablerade uppfattningen om vad moderskap är. Med hänsyn till frågans samhällsrelevans och omfattning anser jag också att ärendet inte har beretts tillräckligt grundligt för att säkerställa en heltäckande behandling. Detta gäller bland annat jämförelser mellan olika lagstiftningsmöjligheter och bedömning av konsekvenserna för barn. Följaktligen borde utskottet ha begärt utlåtande från grundlagsutskottet.

Definitionen på moderskap tunnas ut

Även om det inte finns några lagbestämmelser om moderskap, har det inte rått någon oklarhet om vad det betyder. Man kan tala om ett universellt begrepp. Med medborgarinitiativet får moderskap och moder juridiska definitioner som uppfyller kriterierna i lagen. Utöver den kvinna som föder ett barn ska nämligen också en kvinna som i samförstånd med den kvinna som har fött barnet har gett sitt samtycke till assisterad befruktning kunna fastställas vara mor till det barnet, jämtes med den kvinna som fött barnet. Därmed kan ingen far fastställas för barnet. Den föreslagna moderskapslagen ersätter det rådande moderskapsbegreppet med ett moderskap som uppkommer via ett anmälningsförfarande.

Idag har vi begrepp för moder och moderskap som är tydliga och begripliga, och vi ska därför inte omkullkasta det rådande läget på det sätt som föreslås i medborgarinitiativet. Lagen måste fortfarande förbehålla ordet mor eller moder för den kvinna som har fött barnet. Det faktum att adoptivmor i vår lagstiftning jämställs med mor har inte ändrat moderskapsbegreppet, men det gör däremot den föreslagna lagen. Det är förenligt med barnets bästa och spelar en stor roll för att lagstiftningen ska vara tydlig och begriplig. Lagen bör fortfarande föreskriva om en mor och en far. Även om moderskap också innefattar andra anknytningar, bland annat psykologisk och soci-

Betänkande LaUB 1/2018 rd Reservation

al anknytning, får inte betydelsen av den biologiska anknytningen som ett led i moderskapet reduceras via lagstiftning.

Medborgarinitiativet avser visserligen att reglera hur moderskap uppstår, men trots det påverkas också faderskapsbegreppet. I vissa fall tillåter lagen att faderskap som fastställts enligt faderskapslagen upphävs och att moderskap för en andra mor i stället fastställs. Faderskap kan inte ersättas med en andra mamma.

Åsidosatt möjlighet att fastställa faderskap

Medborgarinitiativet innebär att ett barn som föds till följd av att ett kvinnligt par har fått assisterad befruktning inte har någon möjlighet att få faderskapet fastställt. Det kan inte anses vara förenligt med barnets bästa. Regleringen är inte heller fullt så entydig om man ser till vissa tolkningar, där Europadomstolen bland annat har ansett att artikel 8 om skydd för privatlivet i Europakonventionen kräver att en människa har rätt att känna till sitt biologiska ursprung. I betänkandet gör utskottet en mycket snäv tolkning av initiativets förhållande till de grundläggande och de mänskliga rättigheterna. Dessutom har utskottet inte bedömt den slopade möjligheten att fastställa faderskap i tillräckligt hög grad ur det perspektivet.

Om barnets mor har fått assisterad befruktning enligt 1 § i lagen om assisterad befruktning (1237/2006) och barnet har fötts till följd av den assisterade befruktningen, är barnets far den man som i samråd med modern har gett sitt samtycke till behandlingen. Så föreskriver 3 § 3 mom. i den gällande faderskapslagen. Om en kvinna har fått behandlingen ensam, är barnets far den man vars spermier har använts vid behandlingen, om han före behandlingen eller i samråd med modern efter behandlingen har gett sitt samtycke till att han fastställs vara far till barnet i enlighet med 16 § 2 mom. i den lagen, sägs det vidare i momentet. I och med medborgarinitiativet får det barn som föds till följd av att ett kvinnligt par får assisterad befruktning två juridiska föräldrar, alltså två mödrar. Det innebär också att spermadonatören inte kan fastställas vara far till barnet.

I betänkandet framhåller utskottet att kvinnliga par bara kan få assisterad befruktning med könsceller från en donator som inte har gett samtycke till att faderskap fastställs. Trots det innebär fastställande av en andra mor mot bakgrund av den gällande faderskapslagen att möjligheten att fastställa faderskap är utesluten, om spermadonatören efter behandlingen i samförstånd med den mor som har fött barnet ger samtycke till att faderskap fastställs. Det rådande rättsläget är en följd av att kvinnliga par har fått assisterad befruktning trots att den gällande lagen om assisterad befruktning inte har några sådana bestämmelser. Detta har fått fortgå och fortgår fortfarande utan att social- och hälsovårdsministeriet (STM/1511/2015) eller Valvira (9456/05.00.03/2011) gör något för att hindra det.

Här bör det observeras att den som har erkänt sitt moderskap till följd av inskränkningarna i talerätten inte har rätt att väcka talan på grundval av 36 § 2 mom. i medborgarinitiativet om en moderskapslag om hon, sedan hon har fått kännedom om omständigheter som ger henne anledning att misstänka att barnet inte har avlats på det sätt och under de förhållanden som avses i 3 § 1 mom., efter barnets födelse skriftligt har meddelat att barnet är hennes. Den mor som har fött barnet har inte heller rätt att väcka talan, om hon har godkänt meddelandet skriftligt.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Reservation

Om man ser till utvecklingen inom vår lagstiftning är det ingen självklar fråga att möjligheterna att fastställa faderskap försämrats. På senare tid har det exempelvis gjorts ändringar för att förlänga fristerna för att väcka talan om faderskap, och faderskapsutredningar har påförts via domstolsbeslut. Inställningen har varit att den som är den mest utsatta parten i lagstiftningen, alltså barnet, som regel har rätt att få veta vilka som är dess föräldrar. Artikel 7 i FN:s barnkonvention föreskriver att ett barn, så långt det är möjligt, har rätt att få veta vilka föräldrarna är. Europadomstolens praxis understryker, precis som det framgår av beslut från nationella domstolar och av grundlagsutskottets praxis, att det är viktigt att känna till sitt biologiska ursprung och dess karaktär av grundläggande och mänsklig rättighet:

I utlåtande GrUU 46/2014 rd (s. 7) om regeringens proposition med förslag till faderskapslag och vissa andra lagar som har samband med den anser grundlagsutskottet att ett utomäktenskapligt barns rätt att få sitt ursprung och sin juridiska relation till sin far fastställd numera måste anses vara en väsentlig del av identiteten och att den åtnjuter skydd för privatlivet på det sätt som avses i 10 § i grundlagen och artikel 8 i Europakonventionen.

I motiven till ett avgörande (HD 2012:11) behandlar högsta domstolen rätten att utreda biologiskt ursprung som ett led i skyddet för privatlivet (III a). Domstolen framhåller att Europadomstolen på senare år har kommit med ett flertal domar där den har ansett att artikel 8 i Europakonventionen innebär att skyddet för privatlivet kräver att en människa har rätt att känna till sitt biologiska ursprung och få det utrett vem som är den biologiska fadern. I skyddet för privatlivet ingår det att var och en ska ha rätt att utreda omständigheter som gäller hans eller hennes identitet som människa, eftersom den informationen spelar en roll för hur hans eller hennes personlighet utvecklas (Mikulic mot Kroatien, dom 7.2.2002, punkt 54). Rätten till identitet, som alltså innehåller rätten att känna till sitt ursprung, är en viktig del av begreppet privatliv (Jäggi mot Schweiz, dom 13.7.2006, punkt 37, Pascaud mot Frankrike, dom 16.6.2011, punkt 59). Också barnkonventionen (1129/91, FördrS 60/1991) föreskriver att ett barn har rätt, så långt det är möjligt, att få veta vilka föräldrarna är (artikel 7). Konventionsstaterna har en positiv skyldighet att tillgodose rätten att utreda biologiskt ursprung på det sätt som skyddet för privatlivet kräver (bl.a. Mikulic, punkt 57). I sitt avgörande framhåller högsta domstolen också när det gäller Europadomstolens praxis att rätten att utreda sitt biologiska ursprung i vilket fall som helst är omfattande i den personella dimensionen både för subjektet och för objektet. I princip har alla denna rätt oberoende av vilken åldersfas eller vilket livsskede en människa befinner sig i, eller vilken hennes familjerättsliga status är, det vill säga om personen är född inom eller utanför äktenskap eller om han eller hon är ett adoptivbarn.

Följaktligen är det av mycket stor betydelse för ett barns identitetsutveckling att barnet får känna till sina biologiska rötter och kan bygga upp ett förhållande till sin biologiska far. Detta behov kan inte ersättas med rätt att i vuxen ålder få information om spermadonators identitet.

Utskottet har enligt betänkandet hört en sakkunnig för att utreda initiativets grundlagsenlighet och förhållande till de grundläggande och de mänskliga rättigheterna för att få klarhet i om utlåtande bör inhämtas av grundlagsutskottet. Utskottet gick in för att inte begära utlåtande. Jag anser att utskottet borde ha gjort en mer omfattande bedömning av hur den slopade möjligheten att fastställa faderskap i de fall som avses i initiativet förhåller sig till de grundläggande och de mänskliga

Betänkande LaUB 1/2018 rd Reservation

liga rättigheterna. Utskottet hade haft all anledning att inhämta utlåtande om detta från grundlagsutskottet. En mer ingående behandling av frågan hade krävt att utskottet skulle ha bedömt om information om donatorns identitet räcker för att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Grundlagsutskottet konstaterade i sitt utlåtande (GrUU 16/2006 rd, s. 3) om regeringens proposition med förslag till lag om assisterad befruktning samt till lag om ändring av lagen om faderskap, att det i enlighet med utskottets tidigare ståndpunkt och när man ser till värderingarna i vårt samhälle är ett problem att lagstiftningen leder till att vissa barn i princip föds utan att ha en far (GrUU 59/2002 rd, s. 4/I).

Eftersom den nu föreslagna moderskapslagen skulle leda till att än fler skulle födas utan en far, måste frågan omvärderas. I Jyrki Anttinens sakkunnigyttrande sägs följande [i översättning]: "Granskningen av jämlikhetsaspekten i lagförslaget gäller kvinnliga pars jämlikhet i förhållande till par där personerna är av olika kön. Den föreslagna regleringen leder till att fastställandet av faderskapet inskränks. Till följd av fädernas utsatta ställning och senare berättigade intressen bör ärendet föras till grundlagsutskottet för bedömning i ljuset av den gällande tolkningen i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna. Lagförslaget innebär också en ändring av begreppet moderskap, vilket kan vara av betydelse för barnets grundläggande fri- och rättigheter." Också därför borde utlåtande om lagförslaget ha begärts av grundlagsutskottet.

Också professorn i privaträtt (emeritus) Ahti Saarenpää ansåg i sitt sakkunnigyttrande att den föreslagna regleringen, utifrån ett perspektiv där fokus läggs på barnets identitet, inte borde ha behandlats utan ett utlåtande från grundlagsutskottet, eftersom det är frågan om ett ärende som i grunden anknyter till den personliga identiteten.

Enligt initiativet kan också en man vara moder i juridiskt hänseende

I motiven till 2 § i moderskapslagen sägs följande: "En förutsättning för att moderskap ska konstateras är inte att den person som har fött barnet har kvinnlig könstillhörighet. I fall då en person i fråga om juridiskt kön har fastställts vara man, men personen har bibehållit sin fortplantningsförmåga som kvinna enligt sitt anatomiska kön, är det möjligt att den person som har fött barnet i fråga om juridiskt kön är man. Bestämmelsen gör det möjligt att konstatera moderskap också i sådana fall."

Enligt 1 § 1 punkten i den gällande lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet fastställs det att en person har en annan könstillhörighet än den som antecknats för honom eller henne i befolkningsdatasystemet enligt befolkningsdatalagen (507/1993), om personen i fråga 1) visar upp en medicinsk utredning om att han eller hon varaktigt upplever sig tillhöra det motsatta könet och lever i en könsroll som motsvarar detta samt att han eller hon har undergått sterilisering eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga. Motiven till moderskapslagen står alltså i konflikt med den gällande lagstiftningen. Utskottet har i betänkandet gjort vissa ändringar i det ursprungliga initiativet, men på denna punkt medför betänkandet inga ändringar. Enligt min uppfattning borde utskottet ha åtgärdat detta. Redan maktfördelningsläran säger att lagstiftaren är skyldig att säkerställa att lagstiftningen är tillräckligt precis och inte medvetet lämna

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Reservation

rum för oklarhet i fråga om tillämpningen av lagen. Det borde också ha gjorts en separat konsekvensbedömning i frågan.

Bristen på vägning av olika lagstiftningslösningar mot varandra

Principen om barnets bästa har visserligen godkänts vid behandlingen av ärendet, men i praktiken har denna princip inte förlänats tillräcklig tyngd. Med tanke på frågans betydelse och samhällsrelevans borde det ha gjorts en mer omfattande konsekvensbedömning, och alternativa lagstiftningslösningar borde ha vägts mot varandra. Enligt artikel 3 i konventionen om barnets rättigheter ska barnets intresse komma i första rummet i alla åtgärder hos offentlig eller privat socialvård, domstolar, förvaltningsmyndigheter och lagstiftande organ som rör barn. Det att barnet, utan att detta har möjlighet att påverka frågan, fräntas rätten till en fastställd far strider mot barnets självbestämmanderätt och skyddet för privatlivet.

Medborgarinitiativet syftar till att jämställa fastställandet av en andra moder med fastställandet av en far enligt faderskapslagen, vilket framgår av att moderskapslagen i hög grad följer faderskapslagens struktur och innehåll. Fastställandet av en andra moder enligt initiativet grundar sig dock på andra saker än fastställandet av en far enligt faderskapslagen. En annan kvinnas moderskap kan inte verifieras rättsgenetiskt, medan fastställande av faderskap enligt faderskapslagen bygger på rättsgenetisk utredning. Det hade därför varit ytterst motiverat med en bredare bedömning av olika regleringsalternativ.

Bedömningen av konsekvenserna för barn

Enligt en anvisning från social- och hälsovårdsministeriet kan bedömningen av konsekvenserna för barn göras i tre stadier som kompletterar varandra: förhandsbedömning, processutvärdering och utvärdering. Med förhandsbedömning avses bedömning av konsekvenserna av beslut, åtgärder eller program före verkställandet av dem.

I utskottets betänkande konstateras det att utskottet för att få reda på konsekvenserna för barn har hört ett stort antal experter inom bland annat familje- och barnrätt samt myndigheter och organisationer med inriktning på barn- och familjefrågor. I en så här viktig fråga hade det dock varit fullt befogat att göra en bedömning av konsekvenserna för barn redan före behandlingen av ärendet och inte enbart under processens gång och som ett inslag i det övriga hörandet av sakkunniga. Också den bedömning av konsekvenserna för barn som återges i kapitel 3.1.1 i initiativet är med hänsyn till frågans vikt ytterst begränsad. Det bör noteras att konsekvenserna för barn inte bedömdes i tillräcklig omfattning heller i samband med den könsneutrala äktenskapslagen eller medborgarinitiativet Äkta äktenskap.

En annan betydande brist i initiativet är att det i förslaget till moderskapslag inte fastställs någon nedre åldersgräns för den kvinna som ger sitt samtycke till assisterad befruktning. Enligt betänkandet krävs det omfattande bedömning innan åldersgränser införs. Utskottet menar att det blir motiverat först när det finns mer erfarenheter av att tillämpa faderskapslagen och moderskapslagen. Betänkandet behandlar över huvud taget inte vad valet att inte fastställa en åldersgräns innebär ur barnskyddssynpunkt.

Betänkande LaUB 1/2018 rd

Reservation

Ett annat exempel på bristerna i lagförslaget är bestämmelsen om erkännande av beslut om moderskap som har meddelats i en främmande stat (45 §). I betänkandet konstateras det att bestämmelserna inbegriper situationer när ett barn har kommit till i utlandet via surrogatmoderskap och familjen vill få erkännande av moderskapet i Finland (45 § 3 mom.). Ett villkor för erkännande av beslutet är att den som har fastställts vara mor ska ha bott i staten i fråga utan avbrott i minst ett år omedelbart innan barnet föddes. Syftet är att förhindra att bestämmelserna om surrogatmoderskap kringgås, och därför krävs det att personen ska ha tillräckligt stor anknytning till det land som fattar beslutet (MI, s. 60). Det bör dock observeras att paragrafens krav på ett års boende i landet är alltför kort. För att bestämmelsen ska kunna förhindra kringgående av surrogatmoderskap bör tiden vara betydligt längre.

Andra alternativ

Även om gällande lagstiftning inte erkänner en situation där assisterad befruktning beviljas ett par som utgörs av två kvinnor, är sådana situationer enligt initiativet i praktiken vanliga. Jag instämmer i att inte heller den rådande situationen är problemfri. Situationen kunde förbättras exempelvis genom utveckling av avtal om vårdnadskap. Begreppen far och mor får inte överges.

Begreppsligt gör initiativet ingen skillnad mellan den biologiska mor som föder barnet och den andra modern —till skillnad från i de länder där moderns kvinnliga partner ges ett annat namn än "mor" när föräldraskapet fastställs. Enligt en promemoria från riksdagens utredningstjänst (18.1.2018) skulle exempelvis i Tyskland, på förslag av en arbetsgrupp tillsatt av det tyska justitieministeriet, den kvinnliga partnern till den mor som fött barnet kallas Mitmutter. I Norge kallas den icke-biologiska kvinnliga föräldern medmor (en. co-mother).

Den normala adoptionsprocessen förutsätter i nuläget en lämplighetskontroll av den som vill bli förälder. I fråga om den kvinna i ett kvinnligt par som inte har en biologisk relation till barnet kan situationen i viss mån jämföras med situationen för en person vars lämplighet utreds noggrant under en adoptionsprocess och i samband med ansökan om att bli extra vårdnadshavare för barnet. Granskat ur det perspektivet kränker initiativet likabehandlingsprincipen i fråga om dem som går igenom en krävande utredningsprocess i samband med adoption. Det kan därför ur ett likabehandlingsperspektiv vara motiverat att tillämpa lämplighetsgranskning jämlikt på alla de situationer där en person som inte har en biologisk relation till barnet ska fastställas som förälder.

Förslag

Jag föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen.

Helsingfors 16.2.2018

Antero Laukkanen kd